

Studentski stavovi o rodnim (ne)jednakostima

Pažanin, Melanie

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:019952>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Melanie Pažanin

Studentski stavovi o rodnim (ne)jednakostima

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Studentski stavovi o rodnim (ne)jednakostima

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Sociologija obitelji

Mentor: Željko Boneta, izv. prof. dr. sc.

Student: Melanie Pažanin

Matični broj: 0299011561

U Rijeci,

rujan 2023.

Zahvala

Najveće hvala mojoj obitelji koja je uvijek vjerovala u mene, gurala me naprijed i ohrabivala me. Bez vaše podrške ništa ne bi bilo moguće!

Veliko hvala i izv. prof. dr. sc. Željku Boneti na pomoći pri pisanju ovog rada!

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski/završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Potpis studentice:

Melanie Pažanin

Sažetak

Ljudi se međusobno dijele od davnina, a najčešća je podjela prema spolu. Podjela prema spolu ima veliku ulogu u životu pojedinca, budući da je zastupljena u svim aspektima njegova života. Spol je određen biologijom, dok rod nije. Naime, rod je definiranje spola od strane društva, a definira ju kultura i zbog toga se može mijenjati u vremenu i prostoru (Lithander, 2000; prema Jugović, 2004). Glavni ciljevi istraživanja su ispitati stavove studenata o rodnim odnosima, razinu rodnog konzervatizma na temelju stavova studenata o tradicionalnom i modernom seksizmu te ispitati u kojoj su mjeri studentski stavovi povezani s varijablom religioznosti i varijablama socijalnog backgrounda (razine obrazovanja roditelja, veličine naselja odrastanja, raspodjele moći u obitelji, procjene obiteljskog socijalno ekonomskog stanja i regionalne pripadnosti). Rezultati otkrivaju da ispitanici iskazuju rodno egalitarnije stavove u odnosu na opću populaciju u Hrvatskoj. Stavove determiniraju varijable spola, i ponajviše religioznosti.

Ključne riječi: spol, rodna (ne)jednakost, rodni odnosi, rodni konzervatizam, tradicionalni i moderni seksizam

Summary

Division among people has been present since ancient times, and the most common division is the one according to sex. The division by gender plays a big role in the life of an individual, since it is represented in all aspects of his life. Sex is determined by biology, while gender is not. Namely, gender is the definition of gender by society, and it is defined by culture and therefore can change in time and space (Lithander, 2000, according to Jugović, 2004). The main objectives of the research are to examine student's attitudes about gender relations, the level of gender conservatism based on student's attitudes about traditional and modern sexism, and to examine to what extent student attitudes are related to the religiosity variable and social background variables (level of parent's education, the size of town or city they grew up in, the distribution of power in the family, assessment of the family's economic status and regional affiliation). The results reveal that the respondents express more gender egalitarian

attitudes compared to the general population in Croatia. Attitudes are determined by variables of gender, and mostly religiosity.

Key words: gender, gender (in)equality, gender relations, gender conservatism, traditional and modern sexism

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SPOL I ROD.....	2
2.1. Moć i rod.....	3
3. RODNE ULOGE.....	5
3.1. Sociobiologija.....	5
3.2. Funkcionalističke teze o rodnoj socijalizaciji.....	7
3.3. Feministički pristupi.....	9
3.3.1. Radikalni feminizam.....	10
3.3.2. Marksistički i socijalistički feminizam.....	11
3.3.3. Liberalni feminizam.....	11
3.3.4. Crni feminizam.....	12
3.3.5. Postmoderni feminizam.....	13
3.4. Rodna podjela rada.....	14
4. (NE)JEDNAKOST SPOLOVA.....	15
5. VRIJEDNOSNI SUSTAV.....	17
5.1. Vrijednosni sustav u Republici Hrvatskoj.....	18
6. KRITIČKI PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA.....	20
7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	22
7.1. Cilj istraživanja.....	22
7.2. Hipoteze.....	22
7.3. Mjerni instrument.....	24
7.4. Uzorak i metoda istraživanja.....	26
7.5. Metode analize podataka.....	27
8. REZULTATI I RASPRAVA.....	28

8.1.	Stavovi o rodnoj nejednakosti.....	28
8.1.1.	Antropološki patrijarhalizam	28
8.1.2.	Deklarativni egalitarizam.....	31
8.1.3.	Androcentrizam	33
8.2.	Sociodemografske varijable i stavovi o rodnoj nejednakosti.....	34
8.2.1.	Spol i stavovi o rodnoj nejednakosti.....	34
8.2.2.	Imovinsko stanje i stavovi o rodnoj nejednakosti.....	36
8.2.3.	Donošenje odluka u obitelji i stavovi o rodnoj nejednakosti.....	37
8.3.	Religioznost i stavovi o rodnoj nejednakosti	39
9.	ZAKLJUČAK.....	51
10.	LITERATURA.....	55
11.	PRILOZI.....	58

1. UVOD

Ljudi se međusobno dijele od davnina, a najčešća je podjela prema spolu. Podjela prema spolu ima veliku ulogu u životu pojedinca, budući da je zastupljena u svim aspektima njegova života. Spol možemo definirati kao usmjerenje osobe kao žene ili muškarca, a temelji se na biologiji. Spol je određen biologijom, dok rod nije. Naime, rod je definiranje spola od strane društva, a definira ju kultura i zbog toga se može mijenjati u vremenu i prostoru (Lithander, 2000, prema Jugović, 2004).

Djevojčice i dječaci se od ranog djetinjstva razlikuju u raznim gledištima ponašanja, no istraživanja su pokazala da se žene i muškarci podudaraju čak i onda kada se se statistika pokazuje razlike u njihovu ponašanju. Iz toga se može zaključiti kako su razlike između žena i muškaraca uvelike manje, dok rodni stereotipi tvrde drugačije (Petersen, Hyde, 2010).

Jugović (2004) rodne stereotipe definira kao općenita mišljenja o osobitostima koja se smatraju tipično ženska ili muška te to ne podrazumijeva samo mišljenja o tome kakvi su žene i muškarci, nego i kakvi moraju biti. Stereotipi dovode do zanemarivanja razlika unutar grupa. Nadalje, rodni stereotipi su u današnjem društvu vrlo duboko ukorijenjeni, a to je vidljivo u svakodnevnim životnim situacijama (Deaux, LaFrance; 1998, prema Jugović, 2004).

Iako živimo u vremenu u kojem se na žene i njihova prava gleda drugačije negoli je to bilo u prošlosti, i dalje, u našem društvu postoje rodne (ne)jednakosti koje su duboko ukorijenjene i svakodnevno vidljive. Upravo je to razlog odabira ove teme. Cilj rada je dobiti uvid u prisustvo rodnog konzervatizma među studentima te utvrditi koji faktori na te stavove utječu, na temelju podataka iz anketnog istraživanja. Analiziraju se stavovi o rodnim nejednakosti u obiteljskim odnosima i obrazovanju te utvrđuju prediktori tih stavova.

2. SPOL I ROD

Spol i rod utječu na svakodnevne interakcije, događaje i ponašanja ljudi, bez obzira iz kojeg društva dolaze. Društva se razlikuju vrijednostima, pa i po shvaćanju rodnih odnosa. Nastavno na prethodnu tvrdnju, autori Kamenov i Galić (2011) navode kako društvima, osobine koje su definirane kao ženske ili muške, razlikuju. Od 70-ih godina prošlog stoljeća, sociolozi razlikuju spol od roda i rod od spola. Spol se veže uz razlike između žena i muškaraca koje svoj temelj imaju u biologiji, a rod se veže uz razlike između žena i muškaraca koje je proizvelo društvo (Holmes, 2007).

Spol možemo povezati s fiziološkim i anatomskim razlikama te biološkim karakteristikama, te se razlike između žena i muškaraca temelje upravo na biološkim karakteristikama (Kamenov, Galić, 2011). Spol se smatra nečim što je prirodno, nepromjenjivo i određeno (Galić, 2004). Kroz povijest se na muškarce gledalo kao na aktivne, glavne pokretače evolucije, a žene su smatrane pasivnima i inferiornima. Do promjena u shvaćanju dolazi tek nedavno, pa je primjerice, feministička biologinja Sarah Blaffer Hrdy provela istraživanje u kojem je pokazala kako i žene mogu biti aktivne, kompetitivne, seksualno dominantne, jednako kao što i muškarci mogu biti pasivni i brižni (Hubbard, 1998, prema Galić, 2004). Društvo se oblikuje prema rodu te su naša biologija i način na koji živimo svoj život isprepleteni. Može se reći kako je nemoguće u potpunosti odvojiti biologiju od društvenih utjecaja (Galić, 2004).

Feministkinje rod definiraju kao odnos u kojem vlada moć, a kulturno – politička dimenzija spola pruža definiranje osobnog identiteta kao žene ili muškarca (MacKinnon, 1989, prema Galić, 2004). Pojam roda počeo se koristiti 1960-ih godina sa svrhom označavanja razlike između ženskog i muškog. Međutim, rod je preuzela feministička teorija koja ga je preoblikovala i smatra ga neodvojivim od teorija identiteta (Bavčić, 2012). U prvoj polovici 20. stoljeća, rod je smatran kulturnim identitetom koji se ne može propitivati (Turčinov, 2016).

2.1. Moć i rod

Autorica Galić (2002) društvenu moć opisuje kao aspekt odnosa ljudi u društvu koji zauzima veliku važnost i donosi kontroverze. U društvu postoji velika nejednakost u potrebama i željama pojedinaca, ali i u njihovim mogućnostima, odnosno dostupnosti resursa i dobara, i, upravo je to jedna od glavnih razloga postojanja moći (Galić, 2002).

Veberijanski model moć smatra sposobnošću pojedinca da nametne autoritet nad drugom osobom (Galić, 2002). Rad M. Foucaulta iz 1990. daje novi pogled na shvaćanje moći. Naime, Foucault je u svom radu moć opisao kao kapacitet koji se konstruira u društvu, odnosno u odnosima u društvu (Galić, 2002). Moć je svima dostupna te je prisutna u društvenim odnosima. Takav pogled na moć doveo je do razvijanja ideje o širenju moći kroz sve aspekte društvenih odnosa, pa čak i na one odnose koji se tiču roda (Galić, 2002).

Ovdje je nezaobilazno spomenuti feminizam koji je bio ključan u identifikaciji i istraživanju rodnih nejednakosti kroz izlaganje patrijarhata (Rowbotham, 1983, prema Galić, 2002). Prema dominantnim feminističkim teorijama, razlike između žena i muškaraca proizlaze iz društva, odnosno sociokulturnih faktora i nisu povezani sa biološkim faktorima (Ortner, 1974, prema Galić, 2004). Iz tog se razloga žene vezuje uz prirodu, a muškarce uz kulturu (Mellor, 1996, prema Galić, 2004). Psihosocijalne razlike između žena i muškaraca nije moguće mjeriti i iz tog razloga se mnoge od njih temelje na kulturi, a ne na biološkim osnovama (Galić, 2002). Razvoj rodnog identiteta započinje u djetinjstvu, a razlike između rodova oblikuje rano djetinjstvo.

Zbog svojih reproduktivnih mogućnosti, žene se povezuje s prirodom, a upravo je to jedna od odlika patrijarhata. Na patrijarhatu se temelje sva moderna društva, a temelj patrijarhata je obitelj koja je povezana sa društvom u kojem obitava (Millet, 2000, prema Galić, 2004). Patrijarhalna obitelj kontrolira i prilagođava pojedinca vrijednostima koje su zastupljene u društvu u kojem obitelj živi. Vladao patrijarhalne obitelji je muškarac koji donosi sve odluke i koji brine o ugledu svoje obitelji (Galić, 2002). Kroz sustav patrijarhata, žena je bila podređena muškarcu koji je nad njom vladao i imao apsolutnu moć koji je nerijetko provodio fizičkim nasiljem (Galić, 2002). Muškarac u patrijarhalnoj obitelji nad ženom ima i ekonomsku, odnosno

financijsku moć, budući da je žena predodređena da se brine za djecu i domaćinstvo, a muškarac da zarađuje, žena u patrijarhalnoj obitelji financijski ovisi o muškarcu. Također, žene u patrijarhalnim obiteljima su imale i nemogućnost obrazovanja. Dozvoljena im je bila jedino primarna pismenost. Patrijarhat pojačava nejednakost osobina rodova te naglašava podjelu na žensko i muško (Galić, 2002).

Patrijarhat ima vrlo velike posljedice na psihološke osobine oba spola, kroz interiorizaciju patrijarhalne ideologije u kojem odlučujuće značenje za svaki rod imaju temperament, status, vrijednosni sustavi i uloge. Žene su u patrijarhalnim obiteljima bile lišene moći i bile su „osuđene“ na moć muškarca (Galić, 2002).

Korijen promjena u raspodjeli moći između žena i muškaraca inicirale su feministice što je dovelo do ključnih promjena. Došlo je do rušenja muške dominacije i ugnjetavanja žena od strane muškaraca, no nažalost, ne u svim društvima. U svijetu i dalje postoje patrijarhalna društva u kojem svu moć imaju muškarci, žene su podređene, ugnjetavane i potpuno lišene moći. Istovremeno, i u zemljama u kojima je patrijarhat uzdrman postoje društveni akteri koji ga nastoje obnoviti.

3. RODNE ULOGE

Društvena očekivanja određuju ponašanja koja se definiraju kao tipično ženska ili tipično muška (Hasanagić, 2012). Uloge možemo definirati kao očekivanja određenog ponašanja osoba u konkretnoj kulturi (Macionis, 2010). Upravo iz tog razloga, rodne uloge produkt su društva. One su multidimenzionalne i protežu se kroz sve sfere djelovanja ljudi (Kessle, McKenna, 1985). Po rođenju se dijelimo na žene i muškarce, odnosno na ženski i muški spol. Socijalizacijom od rođenja učimo specifična i društveno očekivana ponašanja od spola kojem pripadamo, što oblikuje i gradi naš rodni identitet i rodne uloge (Hodžić, Bijelić, Cesar, 2003).

Autorica Galić (2009) navodi kako je samo definiranje i strukturiranje rodni grupa i roda uvjetovano društvenim, kulturnim i vremenskim kontekstom. Turčinov (2016) rodne razlike definira kao posljedicu utjecaja društvenih institucija kao što su primjerice obitelj, škola ili crkva. Isti autor navodi i kako se kroz socijalizaciju žena i muškaraca, odnosno kroz učenje uloga koje društvo od njih očekuje, javljaju rodne razlike koje nisu određene biologijom (Turčinov, 2016).

Rodne uloge mogu se definirati i kao očekivanja kulture kojoj pojedinac pripadna s obzirom na očekivanja koja se očekuju od njegova spola, a u nekim se kulturama odnose i na stavove, uvjerenja, osobine ličnosti (Jugović, 2010). Međutim, ideja da je rod kulturno konstruiran je, kao što je prethodno rečeno, relativno nedavno razrađena u sociologiji. U nastavku su prikazane osnovne teze dviju utjecajnih socioloških pristupa. Sociobiološka perspektiva tvrdi da su rodne razlike biološki determinirane, a funkcionalistička da su posljedica rodne socijalizacije.

3.1. Sociobiologija

Jedna od evolucijski ideja za povezivanje spolnih razlika s razlikama u ponašanju muškaraca i žena je i sociobiologija. Sociobiologija, uzor pronalazi u Darwinovoj teoriji spolne selekcije, na muškarce gleda kao na one koji pokreću evoluciju i koji su glavni kreatori svega što se događa (Galić, 2004). Među pionire sociobiologije možemo svrstati E.O. Wilsona (Haralambos, Holborn, 2002), a David Barash (1979)

ju je primijenio na spol i rod. Po sociobiolozima, ljudi se razvijaju i mijenjaju kroz proces prirodnog odabira. Unutar svake vrste, osobe se razlikuju po fizičkim karakteristikama. Zbog toga, oni koji se najbolje prilagode sredini će preživjeti te će imati mogućnost reproduciranja. Sociobiologija se ne temelji samo na Darwinovoj teoriji spolne selekcije, čak se i odmiču od navedene teorije na dva načina. Naime, oni tvrde kako uz tjelesna obilježja evoluiraju i ponašanje te kako ponašanjem samih ljudi utječu genetske upute koje za cilj imaju prenošenje gena (Haralambos, Holborn, 2002). Upravo iz tog razloga, postoji mišljenje kako se spolne razlike mogu objasniti time da žene i muškarci koriste različitu snagu u postizanju maksimalnih mogućnosti za prijenos vlastitih gena (Haralambos, Holborn 2002). Wilson i Barash navode kako upravo različite reproduktivne strategije dovode do različitog ponašanja između žena i muškaraca te ih upućuju da preuzimaju različite društvene uloge (Haralambos, Holbron, 2002). Muškarcima se isplati biti agresivnima, a za žene je najisplativije da budu strpljive dok ne nađu muškarca s idealnim genima (Wilson, 1975, prema Haralambos, Holborn, 2002). Barash ističe kako muško ponašanje, koje je „na brzaka“ i „neobavezno“ ima prednosti te time objašnjava i silovanje (Haralambos, Holborn, 2002). Žene lakše i spremnije toleriraju nevjeru svojih supruga iz razloga što muškarčeva nevjera nema velikog utjecaja na ženu, dok s druge strane, nevjera od strane žene ima utjecaja na muškarce jer će oni u toj situaciji možda podizati tuđe dijete (Haralambos, Holborn, 2002). Nadalje, isti autori navode kako sigurnost žene da je dijete njezino, kod žena izaziva spremnost za posvećivanjem pune pažnje u odgoj djece i brigu o kućanstvu te zbog potrage za najboljim muškarcima biraju upravo one koji su u društvu i najuspješniji. Iz tog razloga, veći i agresivniji muškarci će biti uspješniji (Haralambos, Holborn, 2002).

Unatoč svemu prethodno navedeno, Barash odbacuje tezu kako je sociobiologija seksistička te navodi kako su žene i muškarci jednostavno biološki različiti te oba spola slijede cilj održanja vlastitih gena na svoj način. Wilson navodi kako žene i muškarci nisu prisiljeni prihvatiti takve obrasce ponašanja, ali ako odaberu drugačije tipove ponašanja, to je protiv njihovih bioloških predispozicija i zbog toga će biti manje učinkoviti u društvu (Haralambos, Holborn, 2002).

Posljedica toga je da žene i muškarci imaju različite reproduktivne uloge, odnosno muškarci teže što većem broju oplođenih žena, dok žene svakom potomku posvećuju

puno pažnje. Upravo iz tog razloga, javljaju se različita ponašanja u žena i muškaraca i to je jedan od razloga pojavljivanja, odnosno zauzimanja rodnih uloga (Haralambos, Holborn, 2002). Tvrdnje sociobiologije ne mogu se znanstveno potvrditi, a kritičari ih optužuju za etnocentrizam, jer teorija pretpostavlja kako svo ljudsko ponašanje odgovara ponašanju bijele rase u kapitalističkom društvu (Haralambos, Holborn, 2002). Nadalje, Okley (1972) smatra kako postoje mnoga društva u kojima žene nisu sramežljive te za primjere navodi razna plemena. Sociobiologija ponašanje ljudi objašnjava kao nešto univerzalno, no ono to nije i zbog toga je neke njezine pretpostavke teško dokazati (Haralambos, Holborn, 2002). Mnoge feministice sociobiologiju smatraju pokušajem opravdavanja i osiguravanja muške moći (Haralambos, Holborn, 2002). Primjerice, Nicholson (1993) smatra kako su temelji sociobiologije u naturalističkoj pogrešci jer je za njega rod nešto prirodno i neizbježno, te se ponašanje žena i muškaraca ne može promijeniti. Upravo naturalistička pogreška sociobiologiju čini konzervativnom disciplinom budući da se suprotstavlja promjenama statusa quo (Haralambos, Holborn, 2002). Sociobiologija ima i velikih problema pri objašnjavanju homoseksualnosti ili celibata koji sprečavaju mogućnost prenošenja gena na potomstvo (Haralambos, Holborn, 2002).

3.2. Funkcionalističke teze o rodnoj socijalizaciji

Rodne razlike moguće je objasniti i pomoću rodne socijalizacije, odnosno društvenih agensa. Društveni agensi mogu biti obitelj, zajednica, crkva, mediji... Rodna socijalizacija razlikuje društveni rod i biološki spol (Giddens, 2007). Naime, dijete se rađa s biološkim spolom, ali se razvija sa društvenim rodnom. Djeca kroz kontakt sa primarnim i sekundarnim sredstvima socijalizacije, usvajaju društvene norme i očekivanja koja se vežu i koja su u skladu s njihovim spolom. Rodne razlike su određene društveno, odnosno kulturološki. Ako rodne razlike gledamo iz društvenog aspekta, onda su one produkt socijalizacije žena i muškaraca za mnogobrojne uloge u društvu (Giddens, 2007).

Teoriju rodne socijalizacije, zagovaraju funkcionalisti koji su mišljenja kako i djevojčice i dječaci uče spolne uloge te ženske i muške identitete koji se prožimaju

kroz njihov život (Giddens, 2007). Djeca uče rodne uloge pozitivne i negativne sankcije koje njihovo ponašanje nagrađuje ili kažnjavaju. Sankcije djevojčicama i dječacima pomažu u učenju i prilagođavanju očekivanih uloga koje su vezane za njihov spol. Ukoliko djeca razviju rodne uloge, odnosno obrasce koji nisu u skladu s njihovim biološkim spolom, smatra se kako se osoba nije dovoljno socijalizirala (Giddens, 2007). Stoga funkcionalisti smatraju kako upravo ta sredstva socijalizacije pomažu pri održavanju društvenog poretka (Giddens, 2007).

Nadalje, funkcionalistički pristupi zastupaju teze koje navode kako rodne razlike pridonose društvenoj stabilnosti i integraciji. Antropolog George Murdock smatra prikladnim, pa čak i praktičnim da žene obavljaju kućanske poslove i brinu se za obitelj dok muškarci rade. On je zaključio kako u svakoj kulturi postoji spolna podjela rada (Giddens, 2007). Parsons se bavio ulogom obitelji u industrijskom društvu te ga je posebno zanimala socijalizacija djece. Za njega stabilne obitelji predstavljaju temelj uspješne socijalizacije (Giddens, 2007). Parsons tvrdi kako je obitelj najproduktivnija kada u njoj postoji jasna podjela rada u kojima žene imaju ekspresivnu ulogu (briga za kućanstvo, djecu i muža), a muškarci instrumentalnu ulogu (zarađivanje za obitelj) (Giddens, 2007).

Osim Murdocka i Parsonsa, i John Bowlby iznosi funkcionalističke teze o rodnim ulogama te shvaćanju o djeci. Naime, on tvrdi kako je majka ključna u primarnoj socijalizaciji djece te ukoliko ona nije prisutna, dolazi do materinske deprivacije, odnosno rizika da dijete neće biti socijalizirano na prikladan način (Giddens, 2007). Nedostatak majke po Bowlbyju može dovesti do razvoja ozbiljnih socijalnih i psiholoških teškoća u kasnijem životu djeteta, odnosno do asocijalnog i psihopatskog ponašanja. Bowlby navodi i kako odsutnu majku može zamijeniti majčinski supstitut koji mora biti žena (Giddens, 2007).

Funkcionalistički je pristup naišao na brojne kritike. Jedna od kritika funkcionalističkog shvaćanja rodnih uloga navodi kako socijalizacija rodova nije proces u kojem pri njegovoj realizaciji nema poteškoća, budući da se razni socijalni čimbenici mogu razilaziti. Također, ljudi nisu pasivni objekti koji primaju uloge koje im nameće društvo, već su aktivni sudionici društva koja stvaraju i oblikuju uloge (Giddens, 2007). Studije su pokazale kako su rodni identiteti posljedica utjecaja

društva, no kod rodni razlika to nije tako. Društvo na razne načine utječe na rodni identitet, putem igračaka, televizijskih emisija, slikovnica koje naglašavaju jasnu razliku između žena i muškaraca. Muški likovi su zastupljeniji, prikazani su kao aktivniji i pustolovniji, dok su ženski likovi pasivni, manje zastupljeni, povodljivi i njihov je fokus na kućanstvu (Davies, 1991, prema Giddens, 2007).

Feministice navode kako upravo prethodno navedeni oblici medija i proizvoda, utjelovljuju i podupiru tradicionalna shvaćanja o rodovima i ciljevima. Feministice su oštro kritizirale funkcionalističko shvaćanje rodni uloga. One ističu kako se žene imaju mogućnost bavljenja raznim zanimanjima te da njihove biološke osobine na to ne utječu. Također navode i da se ljudi socijaliziraju u skladu sa shvaćanjima okoline u kojoj borave (Giddens, 2007). Istraživanja su pokazala da je teza o materinskoj deprivaciji upitna te da obrazovanje i osobni razvoj djece mogu biti bolji i kvalitetniji kada su oba roditelja zaposlena izvan kuće (Giddens, 2007). Feministice su oštro kritizirale i Parsonsovo shvaćanje ekspresivne žene navodeći kako takvo shvaćanje zapravo opravdava dominaciju nad ženama u društvu (Giddens, 2007). Uloga ekspresivne žene promiče se zato što tako odgovara muškarcima, a ne zato što obitelj ne bi funkcionirala (Giddens, 2007).

3.3. Feministički pristupi

Feministički pokret izvor je brojnih teorija koje nastoje objasniti rodne nejednakosti i prikazati načine na koji se oni mogu prevladati (Giddens, 2007). Razvoj feminizma pažnju usmjerava na podređeni položaj žena u društvu (Haralambos, Holborn, 2002). Unutar feminističke teorije postoje različiti pristupi objašnjenju rodni nejednakosti. Naime, feministice se fokusiraju na neravnopravni položaj žena u društvu, no u objašnjenjima zašto je to tako, se razlikuju (Giddens, 2007). U nastavku su ukratko prikazani glavni feministički pristupi.

3.3.1. Radikalni feminizam

Radikalni feminizam zastupa mišljenje kako su muškarci odgovorni za eksploataciju žena te da muškarci od toga imaju najveću korist. Ženama je zbog eksploatacije onemogućen pristup moći budući da su eksploatirane kroz rad u kućanstvu, vezan za brigu o djeci i mužu (Haralambos, Holborn, 2002). Patrijarhat je glavna okupacija ovog feminističkog pristupa. Njega se smatra univerzalnim, zastupljenim u svim kulturama i društvima. Radikalne feministice na obitelj gledaju kao na primarni izvor potlačenosti žena u društvu (Giddens, 2007).

Radikalne feministice se mimoilaze u pogledu odakle tlačenje žena potječe (Haralambos, Holborn, 2002). Predstavnica radikalnog feminizma, Shulamith Firestone smatra kako tlačenje žena dolazi zbog nesamostalnosti u vrijeme trudnoće i rađanja djece. Zbog svoje reproduktivne uloge, žene postaju financijski ovisne o muškarcima i njihovoj zaštiti te je ova nejednakost karakteristična za nukleusnu obitelj. Firestone govori o spolnoj klasi kojom opisuju položaj žena te smatra da se žene mogu emancipirati jedino ako se obitelj ukine (Giddens, 2007). Nadalje, nasilno ponašanje muškaraca nad ženama, radikalne feministice smatraju metodama kojima muškarcima zadržavaju moć nad ženama (Haralambos, Holborn, 2002). Ovakav oblik tlačenja žena ne može se ukinuti reformama, već samo ukidanjem patrijarhata, za što se radikalne feministice i zalažu (Giddens, 2007). U sklopu radikalnog feminizma, javljaju se i separatističke feministice smatraju da žene moraju biti organizirane i neovisne i to sve van društva u kojem vladaju muškarci (Haralambos, Holborn, 2002). Također, jedna od vrlo radikalnih skupina, zagovornice ženske nadmoći, smatraju kako su žene moralno nadmoćnije od muškaraca te se zalažu za matrijarhat, odnosno da se vladavina muškaraca, zamijeni vladavinom žena (Haralambos, Holborn, 2002). Rosemarie Tong razlikuje dvije skupine radikalnih feministica. Radikalno – libertarijanske feministice smatraju mogućim i poželjnim iskorjenjivanje rodni razlika ili njihovim smanjivanjem u velikoj mjeri. S druge strane, radikalno – kulturne feministice vjeruju da je sve što je povezano sa ženama superiorno (Haralambos, Holborn, 2002).

Radikalni feminizam predmet je mnoštva kritika. Jedna od glavnih kritika jest što se patrijarhat ne može smatrati univerzalnim krivcem za žensku potlačenost. One

smatraju da je patrijarhat oduvijek prisutan u svim kulturama i društvima, a kritičari to demantiraju, jer se zanemaruju povijesne i/ili kulturne specifičnosti pojedinih društava (Giddens, 2007). Budući da se patrijarhat ne može smatrati univerzalnom pojavom, dolazi do biološkog redukcionizma, odnosno sve rodne razlike se prepisuju razlici između žena i muškaraca (Giddens, 2007).

3.3.2. Marksistički i socijalistički feminizam

Feministice koje zastupaju marksistički i socijalistički feminizam, ne krive u potpunosti muškarce za eksploataciju žena. Naime, one kapitalizam smatraju najvećim uzročnikom potlačenosti žena, a najveću korist od toga imaju kapitalisti (Haralambos, Holborn, 2002). Jednako kao i prethodno opisane radikalne feministice, i ove feministice smatraju da se ključna eksploatacija žena odvija u obitelji, odnosno kroz žensku brigu o kućanstvu, djeci i mužu. One smatraju da kapitalisti najviše profitiraju od ovakvog načina eksploatacije žena zato što rađaju nove nasljednike radnika, besplatno (Haralambos, Holborn, 2002).

Marksističke feministice veću važnost pridaju eksploataciji žena na plaćenim poslovima. Marksističke i socijalističke feministice se slažu da su žene eksploatirane, ali rade razliku između žena koje dolaze iz visoke klase i proleterskih obitelji. Marksističke feministice teže uspostavljanju komunističkog društva jer smatraju da se jedino uspostavljanjem komunističkog društva, mogu iskorijeniti rodne razlike (Haralambo, Holborn, 2002). Nadalje, marksističke i socijalističke feministice imaju puno zajedničkih obilježja, no razlikuju se u tome što marksističke feministice traže da promjene obuhvate veću sferu, dok socijalističke feministice smatraju kako se do jednakosti spolova u kapitalističkom društvu, dolazi postupno (Haralambos, Holborn, 2002).

3.3.3. Liberalni feminizam

Liberalni feminizam nema jasno razvijene teorije kao prethodna dva pravca feminizma. Ovaj pravac feminizma ima veću popularnost negoli ostali pravci (Haralambos, Holborn, 2002). Liberalni feminizam traži razloge rodne nejednakosti u društvu i kulturi. Liberalne feministice smatraju kako razni, odvojeni čimbenici utječu na pojavu rodne nejednakosti u društvu (Giddens, 2007). Nadalje, one smatraju

kako nitko zapravo nema koristi od rodnih nejednakosti, i žene i muškarci moraju zbog rodnih nejednakosti potisnuti svoje potencijale (Haralambos, Holborn, 2002). Liberalne feministice najveću zabrinutost iskazuju zbog seksizma i nejednakog položaja žena na radnom mjestu, obrazovanju i u medijima (Giddens, 2007). One nastoje kroz razne zakone i demokratska sredstva, zaštititi žene i pružiti im jednake mogućnosti kao što imaju i muškarci (Giddens, 2007). One nastoje svoje djelovanje obavljati u društvenom poretku kakav je trenutno i postupno u njemu ostvariti reforme. Kroz svoje djelovanje su spremne udružiti se sa svim sudionicima društva koji su im spremni pomoći i pružiti im podršku (Haralambos, Giddens, 2002).

Kritičari liberalnog feminizma navode kako one nisu uspješne pri rješavanju i otklanjanju osnovnih uzoraka rodnih nejednakosti te im se predbacuje što ne prihvaćaju potlačenost žena u društvu ovisno o klasi (Giddens, 2007).

3.3.4. Crni feminizam

Crne feministice smatraju kako su ostali pravci usredotočeni na probleme i potlačenost žena bijele rase, dok se o ženama crne rase ne razmišlja (Giddens, 2007). Hooks navodi kako se u ostalim feminističkim pravcima ne govori o problemima s kojima se susreću crne žene (Haralambos, Holborn, 2002). Hooks opisuje teze i razmišljanja Sojourner Truth, crne Amerikanke koja se borila za pravo glasa crnih žena. Upravo je Sojourner Truth naglašavala razlike koje u svojim iskustvima imaju bijele i crne žene, a neke feministice te razlike povezuju s ropstvom (Haralambos, Holborn, 2002). Collins navodi kako je upravo ropstvo krivac za sve odnose koje su crne žene imale te kritizira ostale feminističke pokrete iz razloga što se ne bave problemima crnih žena, već su usmjerene na probleme bijelih žena.

Crne feministice smatraju kako se ne može računati da će bilo koja od teorija rodne jednakosti koja ne pridaje pozornost rasizmu, moći objasniti točne razloge potlačenosti crnih žena. Također, crne feministice smatraju kako su crne žene ugrožene na više načina, točnije na tri načina zbog boje kože, spola i klasnog položaja i kada sva tri navedena čimbenika djeluju zajedno, potlačenost se povećava (Brewer, 1993, prema Giddens, 2007).

3.3.5. Postmoderni feminizam

Što se tiče postmodernog feminizma, on ima neke sličnosti sa crnim feminizmom. Kao i crni feminizam, postmoderni feminizam također odbacuje mišljenje o postojanju samo jedne teorije koja objašnjava položaj žena u društvu. Postmoderni feminizam se zalaže i potiče da se prihvate različite teze i teorije kao jednako vrijedne. Također, odbacuje i o postojanju univerzalne definicije pojma „žena“, već govori kako su različite skupine žena posebne na svoj način (Haralambos, Holborn, 2002). Kao i cijelo društvo, i žene kao individue, ali i skupine žena se konstantno mijenjaju i ne može se odrediti jedna, jedina, srž za svaki tip žene. Wallace, odbacuje ideju biti koja čini i opisuje određenu osobu, već pozornost sa subjekta koji ima nepromjenjivu bit, prebacuje na subjekta koji je u procesu, koji se stalno nadograđuje i mijenja (Abbott, Wallace, 1997, prema Haralambos, Holborn, 2002). Postmoderni feminizam odbacuje ideju priklanjanja određenim karakteristikama i naglašava razlike. Stoga postmoderne feministice odbacuju ideju napredovanja žena kroz preuzimanje uloge muškaraca (Haralambos, Holborn, 2002). Postmodernističke feministice se odmiču od poboljšavanja uvjeta rada za žene, jednake plaće, već su one orijentirane na uporabu jezika i smatraju kako je sve povezano upravo s uporabom jezika.

Tong smatra kako upravo postmoderni feminizam radi na prihvaćanju različitosti između žena i muškaraca, ženskog i muškog te prihvaća mišljenja svih onih koji su na neki način otuđeni (Haralambos, Holborn, 2002). Kao i prethodni feministički pravci, i postmoderni feminizam je naišao na kritike. Kritičari ga optužuju da on zapravo ne podržava, već potiče različitosti, da ne pridaje pozornost tlačenju i pogrešno ga interpretira kroz razlike u korištenju jezika (Haralambos, Holborn, 2002). Jedna od glavnih kritičara postmodernog feminizma jest Sylvia Walby koja tvrdi kako upravo naglasak na različitosti umjesto na nejednakosti navode postmoderniste da misle kako je moć raspršena, a ona je zapravo koncentrirana na mjestima i u skupinama. Walby zapravo kritizira postmoderni feminizam jer on smatra kako su žene raspršene u mnogo skupina koje su različite. S druge strane, neki kritičari postmodernizam kritiziraju jer imaju suprotno mišljenje od Walby i optužuju ga da sve žene smatra jednakima (Haralambos, Holborn, 2002).

3.4. Rodna podjela rada

Tijekom povijesti, i muškarci i žene su sudjelovali u proizvodnji. No, promjenom vremena, kroz povijest se mijenjao i odnos tog rada i sama raspodjela. Sve do nedavno, u zemljama zapadnog svijeta, plaćeni je posao bio namijenjen isključivo muškarcima, no posljednjih je desetljeća došlo do promjena (Giddens, 2007). U modernom društvu se povećava postotak žena koje su izašle iz privatne sfere, odnosno sve se više žena zapošljava te žena više nije samo kućanica, niti je više jedino muškarac hranitelj obitelji. Sve veće zapošljavanje žena dovelo je do promjena u obitelji i obiteljskim odnosima, ali i ekonomiji obitelji (Daly, 2005, prema Zrinščak, Geiger, 2007). Iako se žene sve više zapošljavaju, i dalje postoji nesrazmjer pri obavljanju plaćenog i neplaćenog posla, budući da žene i dalje, uz plaćeni posao, obavljaju i onaj posao koji nije plaćen. Kada govorimo o neplaćenom poslu, to je posao koji se primjerice, odnosi na brigu o kućanstvu i/ili djeci i on zauzima veliki postotak u životima većine ljudi, a uglavnom ga obavljaju žene (Giddens, 2007). Unatoč sve većem zapošljavanju žena, i dalje postoje velike nejednakosti u radu između žena i muškaraca. U tom je kontekstu važno spomenuti profesionalnu rodnu segregaciju, odnosno na to da su žene i muškarci uglavnom zaposleni na različitim poslovima jer su u društvu poslovi podijeljeni na ženske i muške (Giddens, 2007). Između njih je velika razlika u plaćama te su uglavnom muškarci više plaćeni od žena (Giddens, 2007).

Nejednakost u rodnoj podjeli rada potvrdila su brojna istraživanja. Primjerice, UNDP Hrvatska je proveo istraživanje pod nazivom „Kvaliteta života u Republici Hrvatskoj i rizik od socijalne isključenosti – opća populacija“ (2006) te je došlo do rezultata kako čak 80,7% žena svakodnevno obavlja kućanske poslove, i tek 32% muškaraca. Također, ispitanice iz tog istraživanja navode i kako smatraju da bi one trebale kućanske poslove podijeliti s muškarcima i da bi njihovo obavljanje kućanskih poslova trebalo biti manje (Zrinščak, Geiger, 2007).

4. (NE)JEDNAKOST SPOLOVA

Pravnu jednakost spolova, Republika Hrvatska je formalno potvrdila donijevši 14. srpnja 2003. godine Zakon o ravnopravnosti spolova. Zakon o ravnopravnosti spolova definira na sljedeći način: „*Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata.*“ (Zakon o ravnopravnosti spolova, NN, 82/08, 69/17).

Pitanje jednakosti spolova, definirano je i Ustavom. Prilog zakonskoj uspostavi rodne jednakosti je i dokument Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova koja se provodila od 2006. do 2010. godine. Ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju, doprinio je jačanju rodne jednakosti hrvatskom društvu (Galić, 2009). Jedna od glavnih vrednota i ciljeva Europske unije jest upravo promicanje jednakosti spolova te je Republika Hrvatska kao kandidat za članicu Europske unije morala donijeti niz sustava koje su provodile institucije kroz koje su se pratila, razvijala i regulirala pitanja rodne jednakosti.

Autor Ajduković (2011) navodi kako se rodna nejednakost može uočiti i kroz način ophođenja prema ženama i muškarcima. Rodna nejednakost veliki je problem koji je raširen u cijelom društvu, a temelj rodne nejednakosti upravo su spolne razlike između žena i muškaraca (Galić, 2009). Na žene i muškarce se ne gleda jednakim očima te iz tog razloga postoji nesrazmjer između spolova (Galić, 2009). Nadalje, autorica Galić bavi se istraživanjem seksizma, a seksizam definira kao zanemarivanje, odnosno izopćavanje ljudi iz društva na temelju njihova spola. Uz seksizam, autorica Galić navodi i rodnu diskriminaciju koja označava isključivanje ili iskorištavanje pojedinca ili grupe samo zato što su pripadnici određene grupe povezane sa spolom (Galić, 2009).

Na rodne je razlike moguće utjecati putem raznih politika koje za cilj imaju osvještavanje ljudi o jednakosti između žena i muškaraca (Galić, 2009). Svaki oblik rodne nejednakosti se u društvu može raspoznati kroz omalovažavanje, zanemarivanje ili uzdizanje jednog spola nasuprot drugom. Kultura društva može postaviti vrijednosti člana društva koje društvo očekuje od njega da ih posjeduje, a koje se temelje na spolu.

Također, autorica Galić (2009) navodi kako rodna nejednakost dovodi do nejednake raspodjele moći, a ta moć, u većini slučajeva pripada muškarcima.

Kao što navodi Giddens (2007) rod ima kritičnu ulogu pri oblikovanju mogućnosti i prilika za pojedince i skupine. Rod također ima i snažan utjecaj na uloge koje su unutar društva dane, bez obzira bile to uloge u obitelji ili državne uloge. Sa sociološkog gledišta, ne poznaje se kultura u kojoj žene imaju veću moć od muškaraca, a ovisno o društvima, uloge žena i muškaraca su različite (Giddens, 2007). U gotovo svim društvima, uloga muškarca se više poštuje jer su muškarci hranitelji obitelji, a žene nose uloge majke i kućanice (Haralambos, Holborn, 2002). Iako se društva mijenjaju, žene su dobile pravo glasa i veću moć, rodne nejednakosti i dalje postoje.

5. VRIJEDNOSNI SUSTAV

Svako društvo ima ideje i obrasce ponašanja koji su poželjni (i nepoželjni) i koje ljudi iz društva usvajaju i u skladu s njima se ponašaju. To čini vrijednosni i normativni sustav konkretnog društva. Vrijednosti možemo definirati kao vjerovanja da je nešto dobro i poželjno, one definiraju važnost, težnje i isplativost nekog ponašanja (Haralambos, Holborn, 2002). Možemo reći kako se pomoću vrijednosti daje značenje, a ljudi se pomoću njih usmjeravaju kako bi njihova interakcija s društvom bila što kvalitetnija i učinkovitija (Giddens, 2007). U zapadnim društvima neke od najistaknutijih vrijednosti su, primjerice, materijalno bogatstvo, postignuća pojedinaca, vrhunski uspjeh u obrazovanju, postići vrhunac u odabranoj profesiji. Vrijednosti nisu u svim društvima jednake, one nisu univerzalne, već se razlikuju od društva do društva (Haralambos, Holborn, 2002).

Važno je razlikovati norme od vrijednosti. Naime, norme možemo definirati kao pravila ponašanja koja su karakteristična za određenu kulturu, odnosno norme zapravo utjelovljuju kulturne vrijednosti (Giddens, 2007). One definiraju, odnosno određuju prihvatljivo ponašanje u različitim situacijama (Haralambos, Holborn, 2002). Norme se u društvima, odnosno kulturama mogu provoditi sankcijama koje mogu biti pozitivne i negativne, odnosno nagradama i kaznama. Sankcije koje se provode mogu biti neformalne (neodobravajući pogled okoline) ili formalne (kazne nadležnih državnih tijela). Možemo reći kako se sankcijama provodi socijalna kontrola (Haralambos, Holborn, 2002).

Vrijednosti i norme zajedno određuju vrijednosti koje se njeguju u konkretnoj kulturi. One se razlikuju od kulture do kulture, te nemaju sve kulture jednake vrijednosti i norme (Giddens, 2007). Vrijednosti i norme se mogu sukobljavati i unutar kulture za koju se vežu. Primjerice, neki sudionici kulture mogu imati tradicionalna načela i podržavati tradicionalno, dok se drugi odmiču od tradicionalnoga i okreću se novim, modernim aspektima života (Giddens, 2007).

Vrijednosti i norme su dinamične, odnosno tijekom vremena dolazi do njihovih promjena. Vrijednosti koje određuju našu intimu i intimne odnose, mijenjale su se postupno i prirodno tijekom vremena (Giddens, 2007). One se mogu mijenjati i

neprirodno, odnosno njihova promjena može biti nametnuta od strane države, kao što je primjerice 2000. godine bio slučaj u Japanu kada je vlada pozvala stanovnike Japana da promijene svoje vrijednosti kako bi riješili socijalne teškoće sa kojima se država tada suočavala (Giddens, 2007).

Istraživanje u našem društvu otkrivaju sukob tradicionalnih i modernih vrijednosti (Sekulić, 2012). Glavne vrijednosti koje su se njegovale u tradicionalnom društvu su obitelj, tradicija, status koji se naslijedio preko obitelji, poljoprivredna proizvodnja, važnost i veliki autoritet religije (Sekulić, 2012). Opreka tim vrijednostima su nove, moderne vrijednosti koje su donekle prihvaćene u sporom procesu tranzicije: individualizam, demokracija, rodna jednakost, status koji je postignut vlastitim zaslugama te sekularizam (Sekulić, 2012). Teorija koja je pojašnjavala prijelaz s tradicionalnih na moderne vrijednosti jest teorija modernizacije koja tvrdi da društvo napreduje zbog procesa urbanizacije, demokratizacije, industrijalizacije i sekularizacije. Ono što koči ovakve promjene jesu tradicionalne vrijednosti koje su još prisutne u društvima. Glavno pitanje u teoriji modernizacije jest odnos ekonomije i kulture, odnosno jesu li promjene u ekonomiji potaknute promjenama u kulturi ili obrnuto (Zrinščak, 2001).

5.1. Vrijednosni sustav u Republici Hrvatskoj

U istraživanjima aktualnih procesa u hrvatskom društvu, fokus je na suprotstavljenim procesima retradicionalizacije i modernizacije (Sekulić, 2012). Županov (2011) navodi kako je razdoblje nakon Drugog svjetskog rata bilo obilježeno modernizacijom hrvatskog društva kroz urbanizaciju sela, demografskim kretanjem stanovništva iz sela u grad, novom podjelom rada, transformacijom obitelji. Županov analizira vrijednosti u hrvatskom društvu na tri razine: individualnoj, nacionalnoj i socijetalnoj razini. Na individualnoj razini dominira individualni utilitarizam, odnosno stjecanje materijalnih i drugih dobara. Prije je to bila vrijednost koja je imala negativne konotacije, no u modernom hrvatskom društvu, vrijednost je to koja je legalna, ali i društveno poželjna. Nadalje, žrtva za obranu domovine, junaštvo, heroizam, požrtvovnost, su vrijednosti koje dominiraju nacionalnom razinom. Vera St. Erlich, socijalna antropologija, ove je

vrednote nazvala herojskim kodeksom te ga povezuje uz područje Dinarida. No, Domovinski rat je ukazao na to kako je herojski kodeks prisutan u svim krajevima Republike Hrvatske (Županov, 2011). Unutar socijetalne razine, razlikujemo radikalni egalitarizam, solidarnost i autoritarnost. Radikalni egalitarizam odnosi se na to da nitko u društvu nema pravo i ne smije dobiti i imati više od onoga koji je najsiromašniji, odnosno koji ima najmanje. Što se tiče solidarnosti, to je vrijednost koju možemo pronaći u svakom društvu, a u hrvatskom se društvu veže za obitelj, lokalnu zajednicu, ali i radni kolektiv. Posljednja razina koju Županov definira jest autoritarnost, odnosno možemo ga definirati kao strahopoštovanje patrijarhalnom autoritetu.

Raspadom socijalističkog društva načelno je došlo do tranzicije u moderno, kapitalističko društvo koje obilježava tržišna ekonomija i privatno vlasništvo, ali je istodobno došlo i do retradicionalizacije društva. Može se reći kako je hrvatski tranzicijski razvoj uglavnom uvjetovan ratnim događanjima, ali i posljedicama koje je rat ostavio iza sebe (Zrinščak, 2001).

Marinović Jerolimov i Ančić (2013) hrvatsko društvo opisuju kao postojanu cjelinu čije su glavne karakteristike tradicija, kolektivna vrijednosna svijest u kojoj se njeguju vrijednosti obitelji, države, socijalne pravde i nacionalne prošlosti. Obilježja hrvatskog društva su patrijarhalizam, autoritarizam, etnocentrizam te tradicionalne emocionalne – psihološke dimenzije. Manifestacije retrotradicionalizacije povezane su onim vrijednostima koje su primarno odnose na dimenzije identiteta, dok se istovremeno moderniziraju one vrijednosti koje nisu povezane sa dimenzijama identiteta (Sekulić, 2012). Glavne odlike retradicionalizacije su porast religioznosti i nacionalni radikalizam. . U vrijeme i nakon Domovinskog rata uloga religije i Rimokatoličke crkve se promijenila. Religija i Crkva dobivaju sve veći utjecaj u područjima iz kojih su prije bile isključene kao što su politika i obrazovanje (Boneta, 2007). Budući je Crkva glavni izvor tradicionalnih vrijednosti u nas (Tomić Koludrović, Kunac, 2000), postavlja se pitanje ima li rast njenog utjecaja u hrvatskom društvu za posljedicu snaženje patrijarhalnih vrijednosti. Sekulić (2012) otkriva da su na djelu kontradiktorni procesi, jer usprkos rastu religioznosti raste prihvaćanje rodne ravnopravnosti, odnosno sve je veće odbacivanje rodnog konzervatizma.

6. KRITIČKI PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

U Republici Hrvatskoj provedeno je nekoliko istraživanja koja su istraživala rodne nejednakosti, a u nastavku će se prikazati neka od tih istraživanja i rezultati do kojih su došli.

U istraživanju tradicionalnog i modernog seksizma u hrvatskom društvu Galić (2004) nailazi na proturječne rezultate. S jedne strane, većina ispitanika izrazila je neslaganje s tvrdnjama koje su karakteristične za patrijarhat: „prirodno je da žena bude podređena muškarcu“, „muškarac po prirodi lakše i brže donosi važne odluke nego žena“. Istovremeno, polovina ispitanika prihvaća tvrdnje koje se odnose na tradicionalnu ulogu žene kao majke i supruge: „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“, „za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući“. Rezultati su pokazali kako muškarci više usvajaju oba oblika seksizma od žena. Ispitanici starije životne dobi, niže razine obrazovanja su skloniji tradicionalnom seksizmu, androcentризmu i patrijarhalizmu. Nasuprot tome, osobe više razine obrazovanja pokazali su naklonost rodno egalitarnim stavovima.

U istraživanju „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj“ (Kamenov, Galić, 2009) pokazalo se kako relativno malo ispitanika (18,3%) smatra da su žene i muškarci u hrvatskom društvu potpuno ravnopravni, a više od polovine smatra kako žene i muškarci u hrvatskom društvu nisu potpuno ravnopravni, dok je četvrtina neodlučna. Iz dobivenih rezultata može se zaključiti kako hrvatsko društvo još uvijek ima problem s neravnopravnošću žena. Istraživanje je pokazalo i kako ravnopravnost nije ostvarena ni u privatnoj sferi, u obitelji. Rodna diskriminacija žena zastupljenija je u ruralnim područjima u kojima se njeguju tradicionalne vrijednosti, među osobama niže razine obrazovanja, osobama starije životne dobi te južnom dijelu Republike Hrvatske.

Bijelić (2011) u istraživanju dolazi do rezultata kako većina muškaraca podupire rodnu ravnopravnost, ali ju ne prakticira. Mlađi i obrazovaniji muškarci u većem su postotku sudjelovali pri porodu i uzimaju dopust po rođenju djeteta. Žene uglavnom sudjeluju u svim poslovima koji su vezani uz brigu za djecu i kućanstvo, dok su muškarci zaduženi samo za dva: popravke u kući i plaćanje računa. Mlađi i obrazovaniji

ispitanici te oni koji nisu zaposleni više sudjeluju u obavljanju kućanskih poslova. Mali je udio muških ispitanika, svega četvrtina, navodi kako se svakodnevno igra sa svojom djecom, dok tri četvrtine žena navodi kako većinu vremena provode u brizi za kućanstvo i djecu. Više od polovine muškaraca (56%) smatra kako su oni financijski najviše doprinose u obitelj. Trećina muškaraca je navelo kako je bilo nasilno prema partnerici. Muškarci koji iskazuju ravnopravnije stavove, manje su skloni nasilju prema partnerici.

Leinert Novosel (2018) provodi longitudinalno istraživanje na uzorku zagrebačkih studenata koje je pokazalo kako na općoj razini društva mladi doživljavaju rodno specifične uloge žene i muškarca u puno manjoj mjeri, negoli u prvom istraživanju provedenom prije sedamnaest godina. To se uglavnom odnosi na društvenu sferu te je prisutan visok stupanj egalitarnosti. Što se tiče privatne sfere, odnosno obitelji, rezultati pokazuju kako je prisutna stagnacija, odnosno ženin položaj u obitelji se čak i pogoršao. Naime, rezultati pokazuju kako je prisutan porast patrijarhalnih uloga u obitelji, a to je osobito vidljivo kod uloga žene koje se odnose na odgoj djece, brigu o kućanstvu i starijim osobama. Od žene se očekuje da uz posao koji rade, u većoj mjeri negoli je to bilo prije brinu o djeci, kućanstvu i starijim osobama. Što se tiče slobodnog vremena, žene ga uglavnom posvećuju obitelji, a muškarci sebi.

7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Provedeno istraživanje bavi se ispitivanjem studentskih stavova o rodnim (ne)jednakostima, na temelju podataka iz provedenog terenskog anketnog istraživanja. Analiziraju se stavovi o rodnim nejednakosti u obiteljskim odnosima i obrazovanju te utvrđuju prediktori tih stavova.

7.1. Cilj istraživanja

Interes za ovu temu proizašao je iz činjenica da u nekim sferama današnjeg društva i dalje postoji rodna nejednakost, odnosno da se na žene gleda kao na slabiji spol čija je zadaća briga o djeci i kućanstvu, a na muškarce kao na hranitelje i „glave“ obitelji. Posebno interesantno je da su, unatoč poboljšanju položaja žena, donesenim zakonima o rodnoj jednakosti i politikama koje promiču jednakost, i dalje prisutna mišljenja o muškoj superiornosti. Galić (2004) navodi kako je pri istraživanju rodne stratifikacije društva skoro pa nemoguće odvojiti utjecaje biologije od utjecaja društva, ali da se ipak, na temelju biologije mogu razviti stereotipi i seksizmi. To je potvrdila i brojna druga literatura koja navodi kako su biološke i društvene komponente blisko povezane, neodvojive te utječu jedna na drugu pri kreiranju rodnih (ne)jednakosti. S obzirom na prethodno navedeno, ciljevi istraživanja su ispitati stavove studenata o rodnim odnosima, ispitati razinu rodnog konzervatizma na temelju stavova studenata o tradicionalnom i modernom seksizmu te ispitati u kojoj su mjeri studentski stavovi povezani s varijablom religioznosti i varijablama socijalnog backgrounda (razine obrazovanja roditelja, veličine naselja odrastanja, raspodjele moći u obitelji, procjene obiteljskog socijalno-ekonomskog stanja i regionalne pripadnosti).

7.2. Hipoteze

H1: Ispitanici će većinom iskazivati rodno egalitarne stavove.

U istraživanju rodne jednakosti koji je 1999. godine provela autorica Leinert Novosel, rezultati su pokazali kako mlađi ljudi, odnosno studenti imaju veću tendenciju podržavanja egalitarnih stavova od prosjeka populacije. Budući da su sudionici/e ovog istraživanja studenti, očekuje se više rodno egalitarnih stavova nego u općoj populaciji.

H2: Ispitanici će biti skloniji modernom nego tradicionalnom seksizmu.

Galić je 2004. godine provela istraživanje „Seksistički diskurs rodnog identiteta“ na nacionalnom uzorku, o rodnoj nejednakosti i diskriminaciji u hrvatskom društvu. Rezultati istraživanja pokazali su kako su muškarci skloniji tradicionalnom seksizmu te da su stariji ispitanici, kao i oni nižeg obrazovanja skloniji tradicionalnom seksizmu. Budući da su u sudionici/e u istraživanju većinom ženskoga spola, mlađe životne dobi te participiraju u visokom obrazovanju, očekuju se da će biti skloniji modernom nego tradicionalnom seksizmu.

H3: Ispitanice ženskog spola iskazati će više egalitarnih stavova, a muškarci više rodno konzervativnih stavova.

I u istraživanju koje su provele autorice Kamenov i Galić 2011. godine također na nacionalnom uzorku, rezultati su pokazali kako se žene i muškarci statistički značajno razlikuju u stavovima o jednakosti rodnih uloga. Ispitanice su iskazale više egalitarne stavove, od ispitanika. Iako sklonost ne – egalitarnim stavovima opada s porastom razine obrazovanja, ipak se očekuje da će rodna razlika u stavovima, doduše u manjem omjeru nego u općoj populaciji, postojati i u studentskom uzorku.

H4: Religiozniji studenti iskazati će više rodno konzervativnih stavova od nereligioznih studenata.

Galić i Nikodem su u svom istraživanju iz 2011. potvrdile povezanost tradicionalne religioznosti sa seksističkim dimenzijama rodnog identiteta, odnosno patrijarhalizmom i androcentrizmom. Budući da se u ovom istraživanju ispitanike/e ispituje i njihova religioznost, očekuje se da će vrlo religiozni ispitanici iskazati više rodno konzervativnih stavova od ispitanika/e koji se deklariraju kao manje religiozni ili nereligiozni.

H5: Ispitanici iz manjih sredina, čiji su roditelji niže razine obrazovanja, slabijeg socio – ekonomskog statusa, odrasli u patrijarhalnim obiteljima, biti će skloniji rodnom konzervativizmu.

Rezultati istraživanja autorice Galić iz 2010. godine pokazali su kako osobe bez škole ili samo s osnovnom školom skloniji rodnom konzervativizmu, kao i osobe koje dolaze iz manjih sredina i koji su odrasli u patrijarhalnim obiteljima slabijeg socio-

ekonomskog stanja. S obzirom na ove rezultate, očekuje se da će i u ovom istraživanju osobe iz manjih sredina, čiji su roditelji niže razine obrazovanja, slabijeg socio – ekonomskog statusa i odrasli u patrijarhalnim obiteljima, biti skloniji rodnom konzervatizmu.

7.3. Mjerni instrument

Za provedbu istraživanja, izrađen je anketni upitnik (prilog 1), kojim su se ispitali studentski stavovi o rodnoj (ne)jednakosti u obiteljskim odnosima i obrazovanju. Upitnik se sastoji od sljedećih mjernih instrumenata:

Antropološki patrijarhalizam

Ispitivanje stavova o antropološkom patrijarhalizmu temelji se na sedam čestica koje su povezale patrijarhalne predrasude i isključivost dodjeljivanja rodni uloga žena i muškaraca u društvu na temelju stereotipnih obrazaca ženskih rodni uloga, usmjerenost žene na brigu o djeci i obitelji, a muškarca na područje javnog djelovanja s obzirom na njegovu sposobnost za racionalno mišljenje, odlučivanje i razvoj karijere, a preuzete su iz istraživanja autorice Galić (2012). Mjerni instrument je Likertovog tipa, a pridružena mu je peterostupanjska skala procjene (1-., *Uopće se ne slažem*“, 2-., *Uglavnom se ne slažem*“, 3-., *Niti se slažem, niti se ne slažem*“, 4-., *Uglavnom se slažem*“ i 5-., *U potpunosti se slažem*“). Instrument se sastoji od 7 čestica:

1. Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.
2. Za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući.
3. Muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena.
4. Žena treba podupirati karijeru muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere.
5. Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.
6. Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje.
7. Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da to bude muškarac.

Deklarativni egalitarizam

Instrument deklarativnog egalitarizma, također je preuzet od autorice Galić (2012) a objedinjuje tvrdnje modernističkog koncepta rodnih uloga i odnosa koji ističu važnost egalitarne podjele rada i naknada za isti rad unutar kućanstva ili javne sfere društva. Sadrži dvije tvrdnje o potrebi većeg uključivanja žena u politiku i javni život te zalaganje za egalitarnu raspodjelu kućanskih poslova kojima je pridružena peterostupanjska skala procjene (od 1-., *Uopće se ne slažem*“, do 5-., *U potpunosti se slažem*“).

1. U Hrvatskoj ima premalo žena u politici i javom životu.
2. Muž i žena trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove.

Androcentrizam

U četiri tvrdnje koje se odnose na androcentrizam (Galić, 2012) na ženu se gleda kao na glavnog krivca i izazivača obiteljskog nasilja, podržava se obiteljski i društveni patrijarhat te patrijarhalni koncept rodno stereotipnog odgoja.

1. Brak u kojem žena zarađuje više od muškarca ne može biti uspješan.
2. Žene su najčešće same krive kada dobiju batine od partnera.
3. Za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena.
4. Za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući.
5. U suvremenom društvu žene su već postigle ravnopravnost, pa je rasprava o pravima žena postala nepotrebna.

Religioznost

Ovaj mjerni instrument sadrži 16 čestica. Prva se čestica (religijska samoidentifikacija) odnosi na procjenjivanje vlastitog odnosa prema vjeri na peterostupanjskoj skali (1 – „Uvjerena/ateista/ica“, 2 – „Mnogo skloniji/ja nevjerovanju nego vjeronauku“, 3 – „Ne znam, ne mogu procijeniti“, 4 – „Mnogo skloniji/ja vjeronauku nego nevjerovanju“, 5 – „Uvjereni/a vjernik/ca). Sljedeće dvije čestice odnose se na neformalnu (jesu li ih roditelji odgajali ne/religiozno) i formalnu (jesu li pohađali vjeronauk) socijalizaciju. Posljednjih pet čestica, kojima je pridružena peterostupanjska skala procjene, odnosi se na to koliko se ispitanici/e slažu s učenjem crkve.

1. O uređenju obiteljskog života.
2. O neprihvatljivosti razvoda.
3. O seksualnosti.
4. O kontracepciji.
5. O zabrani pobačaja.

Sociodemografske karakteristike

Ispitane su i sociodemografske karakteristike ispitanika: procjena imovinskog stanja obitelji (1 – „Znatno lošije od većine drugih“, 2 – „Nešto lošije od većine drugih“, 3 – „Niti bolje niti lošije od većine“, 4 – „Nešto bolje od većine drugih“, 5 – „Znatno bolje od većine drugih“), spol (1 – „Žensko“, 2 – „Muško“), dob (pitanje otvorenog tipa), godina studija (pitanje otvorenog tipa), veličina naselja u kojem su odrasli (1 – „Manje od 1000 stanovnika“, 2 – „1001 – 10 000“, 3 – „10 001 – 100 000“, 4 – „više od 100 000“), tko donosi ključne odluke u obitelji (1 – „Uglavnom odlučuje otac“, 2 – „Češće odlučuje otac“, 3 – „Zajedno odlučuju majka i otac“, 4 – „Češće odlučuje majka“, - 5 – „Uglavnom odlučuje majka“), županija u kojoj su proveli veći dio života (pitanje otvorenog tipa) te najviši stupanj obrazovanja majke i oca (1 – „Osnovna škola“, 2 – „Trogodišnja srednja škola“, 3 – „Četverogodišnja srednja škola“, 4 – „Viša škola ili trogodišnji studij“, 5 – „Visoka škola (fakultet)“).

7.4. Uzorak i metoda istraživanja

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 265 ispitanika (N=265), metodom terenske ankete. Anketa je provedena u ožujku i travnju 2023. godine, na populaciji studenata Učiteljskog i Građevinskog fakulteta te Fakulteta informatike i digitalnih tehnologija Sveučilišta u Rijeci. Diplomantica je osobno provela anketiranje na navedenim fakultetima. Ispitani su redovni studenti na prvim, drugim i trećim godinama navedenih studija. Najviše ispitanika pohađa prvu godinu studija (63,2%), a najmanje treću godinu (16,6%). Od ukupno 265 ispitanika, 184 ispitanika je ženskog spola, 79 ispitanika je muškog spola, a 2 se ispitanika nisu izjasnila. Dob ispitanika kreće se između 18 i 43 godine, dok je prosječna dob 19,9 godine.

Najviše je ispitanika odraslo u naseljima sa 1001 do 10 000 stanovnika (36,5%), a najmanje ispitanika je odraslo u naseljima sa više od 100 000 stanovnika (10,6%). Iz naselja sa manje od 1000 stanovnika dolazi 26,2% ispitanika, a iz naselja sa 10 001 do 100 000 stanovnika dolazi 26,6% ispitanika. Dva se ispitanika nisu izjasnila.

Što se tiče donošenja odluka u obitelji, najveći broj ispitanika (69,2%) reklo je ih zajednički donose majka i otac, što sugerira zaključak da dvije trećine studenata svoje obitelji percipira kao egalitarne. U preostalim obiteljima znatno češće ili uglavnom odlučuje majka (18,5%), nego otac (11,6%).

Prema stupnju obrazovanja roditelja, najveći broj ispitanika navodi kako njihova majka (46,3%), kao i njihov otac (39,2%) imaju završenu četverogodišnju srednju školu. Završenu osnovnu školu ima 2,6% majki i 2,3% očeva. Nadalje, 11,0% majki i 23,4% očeva ima završenu trogodišnju srednju školu. Završenu višu školu ili trogodišnji studij ima 9,5% majki i 13,4% očeva. Što se tiče završene više škole (fakulteta), 30,4% i 21,5% očeva ima završenu višu školu (fakultet). Očito je da su ispitanici socijalizirani u obiteljima koje su više razine obrazovanja od prosjeka opće populacije.

7.5. Metode analize podataka

Prikupljeni podaci obrađeni su u programu JASP (verzija 0.16.2 – 64), računalnom programu za obradu statističkih podataka. Za obradu je korištena deskriptivna statistika za osnovne statističke podatke i inferencijalna statistika kojom su testirane postavljene hipoteze pomoću korelacija, T – testa i ANOVA-e. U daljnjem tekstu statistička značajnost prikazana je sljedećim simbolima: * za $p < 0,05$; ** za $p < 0,001$ i *** za $p < 0,01$.

8. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati istraživanja bit će prikazani u tri cjeline. Najprije će biti prikazani deskriptivni stavovi o rodnoj nejednakosti. Slijedi prikaz veze sociodemografskih varijabli i stavova o rodnoj nejednakosti. Treći dio prikaza odnosi se na analizu veze religioznosti i stavova o rodnoj nejednakosti čiji značaj su otkrila prethodna istraživanja (Ilišin, Radin 2002; Marinović Jerolimov, Ančić, 2013; Nikodem, 2004; Sekulić, 2011; Tomić Koludrović, Kunac, 2000).

1.1. Stavovi o rodnoj nejednakosti

Slijedi prikaz varijabli koje su se odnosile na rodnu nejednakost, a odnose se na stavove ispitanika o ulogama žene i muškarca u društvu, u privatnoj i javnoj sferi.

1.1.1. *Antropološki patrijarhalizam*

U Tablici 1. prikazane su varijable mjernog instrumenta „Antropološki patrijarhalizam“ koji se temelji na sedam čestica koje su povezale patrijarhalne predrasude i isključivost dodjeljivanja rodni uloga žena i muškaraca u društvu na temelju stereotipnih obrazaca ženskih rodni uloga, usmjerenost žene na brigu o djeci i obitelji, a muškarca na područje javnog djelovanja s obzirom na njegovu sposobnost za racionalno mišljenje, odlučivanje i razvoj karijere.

Na temelju uvida u Tablicu 1., primjećuje se da se natpolovični udio uzorka u potpunosti ili uglavnom ne slažu s većinom ponuđenih tvrdnji. Radi se o varijablama koje označavaju patrijarhalne predrasude i isključivost dodjeljivanja rodni uloga žena i muškaraca u društvu na temelju stereotipnih obrazaca ženskih rodni uloga, usmjerenost žene na brigu o djeci i obitelji, a muškarca na područje javnog djelovanja s obzirom na njegovu sposobnost za racionalno mišljenje, odlučivanje i razvoj karijere.

S obzirom na aritmetičke sredine, najprihvaćenija tvrdnja ($M=2,84$) jest „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“, koju neznatno više ispitanika ne prihvaća (39,1%), nego prihvaća (35,4%). Sve ostale varijable imaju nizak stupanj prihvaćanja, a apsolutno prihvaćanje nigdje ne prelazi 5%. Čak 14,3%

ispitanika se u potpunosti slaže s prethodnom tvrdnjom dok se u ostalim tvrdnjama postotak apsolutne prihvaćenosti kreće između 0,7% do 3,3%.

Tablica 1.: Antropološki patrijarhalizam (u %)

TVRDNJA	1	2	3	4	5	M	SD
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	25,6	13,5	25,2	21,1	14,3	2,84	1,39
Muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena.	39,6	26,0	15,8	14,7	3,7	2,17	1,20
Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kada postane majka.	53,0	18,5	21,2	6,0	1,1	1,83	1,03
Za ženu je najprirodnije da brine o djeci, mužu i kući.	47,5	28,3	15,8	6,7	1,5	1,86	1,01
Žena treba podupirati karijeru muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere.	61,1	26,4	10,9	0,7	0,7	1,53	0,77
Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.	46,7	27,1	15,8	6,7	3,3	1,92	1,09
Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje.	41,8	22,6	18,8	12,8	3,7	2,14	1,20

(1=uopće se ne slažem; 2=uglavnom se ne slažem; 3=ni se slažem, ni se ne slažem; 4=uglavnom se slažem; 5= u potpunosti se slažem)

Najmanje prihvaćene s obzirom na aritmetički sredinu su tvrdnje: „žena ispuni smisao pravi smisao svoga postojanja tek kada postane majka“ i „za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući“. Najveće neslaganje je s tvrdnjom „žena treba podupirati karijeru muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere“, koju odbacuje gotovo 90% anketiranih. Može se pretpostaviti kako je ova tvrdnja najmanje prihvaćena zato što je istraživanje provedeno na uzorku kojeg su u velikoj većini činile osobe ženskog spola, odnosno ispitanice koje su u procesu akademskog obrazovanja koje im omogućuje kasnije karijeru na radnom mjestu. Očito je da one u ovom trenutku nemaju namjeru odreći se svoje karijere. Nadalje, istraživanje koje je provela Galić (2012) pokazalo je kako djevojke i mlade žene radikalno napuštaju stavove svojih baka te puno brže moderniziraju stavove od muškaraca. Također, žene i mlade djevojke u velikoj mjeri podupiru ekonomsku ulogu žene u društvu budući da im to donosi ekonomsku stabilnost i neovisnost od muškaraca te tako potiču svoju rodnu emancipaciju (Galić, 2012).

Galić (2012) je došla do rezultata kako je natpolovično neslaganje, vezano za tipične tvrdnje o rodnim predrasudama koje većini ispitanika/ca nisu bile prihvatljive kao što su primjerice: „Prirodno je da žena bude podređena muškarcu“, „Muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena“. Slični su rezultati dobiveni i u ovom istraživanju. No, razlika u rezultatima može se uočiti kod prihvaćanja tvrdnji koje se odnose na ostvarivanje tradicionalne uloge žene kao majke i supruge u smislu primarnog ženskog životnog cilja. Naime, u istraživanju koje je provela Galić (2012) iako se ispitanici u velikoj većini nisu složili sa tvrdnjama koje se odnose na tipične rodne predrasude, polovina (49,7%), se složila s tvrdnjama o tradicionalnoj ulozi žene i majke: „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“ i „za ženu je najprirodnije da brine o djeci, mužu i kući“. U ovom istraživanju, ispitanicima/cama nisu prihvatljive, ni jedne ni druge tvrdnje.

Galić (2004) navodi kako je u istraživanjima na nacionalnom uzorku populacije u Hrvatskoj, majčinstvo i dalje najpoželjniji ideal ženske uloge u društvu. Međutim, mlađi ljudi pokazuju više sklonosti podržavati egalitarnije partnerske odnose i podjele rada u obitelji (Leinert Novosel, 1999) što se slaže sa rezultatima ovog istraživanja. Rezultati su također u skladu s tvrdnjama iz literature kako se današnje obitelji zalažu i teže partnerskom odnosu između žena i muškaraca u kojemu će se roditeljske uloge u obitelji i kućanstvu podjednako raspodijeliti (Galić, Nikodem, 2009). Patrijarhat u modernom društvu nema toliku važnost kao što je to bilo u tradicionalnim društvima, a to potvrđuju i dobiveni rezultati u ovom istraživanju.

Možemo zaključiti kako su ispitani studenti i studentice pokazali više rodno egalitarnih stavova u odnosu na opću populaciju, što je u skladu s prvom hipotezom. Hipotetički razlozi tome mogli bi biti: prvo to što su uzorak činili mladi ljudi, koji su u procesu akademskog obrazovanja koji iskazuju više egalitarnih stavova nego ljudi starije životne dobi koji nemaju visoko obrazovanje. Drugi razlog tome mogao bi biti i to što je patrijarhat u modernom dobu oslabio te nema više toliku važnost kao u prošlosti, a žene i muškarci se sve više zalažu za jednaku raspodjelu rada. Rezultati nisu neočekivani budući da se u prethodnim istraživanjima (Leinert Novosel, 1999) pokazalo isto.

1.1.2. Deklarativni egalitarizam

U tablici 2. prikazane su varijable mjernog instrumenta „Deklarativni egalitarizam“ koji se temelji na dvije čestice koje se odnose na tvrdnje modernističkog koncepta rodnih uloga i odnosa, a ističu važnost egalitarne podjele rada i naknada za isti rad unutar kućanstva ili javne sfere društva. Sadrži dvije tvrdnje o potrebi većeg uključivanja žena u politiku i javni život te zalaganje za egalitarnu raspodjelu kućanskih poslova.

Tablica 2: Deklarativni egalitarizam (u %)

TVRDNJA	1	2	3	4	5	M	SD
U Hrvatskoj ima premalo žena u politici i javnom životu.	5,6	8,3	37,7	23,0	25,2	3,54	1,12
Muž i žena trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove.	1,5	1,8	9,4	21,9	65,1	4,47	0,85

(1=uopće se ne slažem; 2=uglavnom se ne slažem; 3=niti se slažem, niti se ne slažem; 4=uglavnom se slažem; 5= u potpunosti se slažem)

Na temelju uvida u Tablicu 2., primjećuje se da nešto manje od polovine ispitanika (48,2%) prihvaća tvrdnju „u Hrvatskoj ima premalo žena u politici i javnom životu“, a veliki dio ispitanika (37,7%) je neodlučan po tom pitanju. Gotovo 90% ispitanika prihvaća tvrdnju „muž i žena trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove“. Na temelju ovih odgovora može se zaključiti kako većina ispitanika prihvaća modernistički koncept rodnih uloga i odnosa.

S obzirom na aritmetičke sredine, prihvaćenija tvrdnja ($M=4,47$), jest „muž i žena trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove“, koju znatna većina ispitanika prihvaća (87%), a ne prihvaća zanemariv udio uzorka (3,3%). Tvrdnju ($M=3,54$), „u Hrvatskoj ima premalo žena u politici i javnom životu“, je prihvatila skoro polovina ispitanika (48,2%). Hipotetski razlog zašto tvrdnja „muž i žena trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove“ ima veliki postotak prihvaćenosti (87%), može biti taj što većinu uzorka čine žene koje se odmiču od ideala svojih baka i koje se odmiču od uloge kućanice te se zalažu i podupiru jednaku raspodjelu kućanskih poslova u obitelji. Drugi razlog visokoj prihvaćenosti prethodno navedene tvrdnje može biti što žene općenito pokazuju egalitarnije stavove te se uglavnom ne slažu sa patrijarhalnom podjelom rada. Mogući razlog što je trećina ispitanika neodlučna u

odnosu na drugu tvrdnju, je socijalna pozicija uzorka, riječ je o mladim ljudima koji su u procesu akademskog obrazovanja i teško im je procijeniti koliko je žena u politici i javnom životu, jer politika trenutno nije u njihovom fokusu interesa.

Prethodna istraživanja, došla su do sličnih rezultata i zaključaka. Galić (2004) nalazi kako su žene sklonije rodno egalitarnom društvu, a Leinert Novosel (1999) navodi kako su mladi ljudi skloniji podržavanju egalitarnih stavova i podržavaju jednaku raspodjelu kućanskih poslova, brige o djeci i obitelji te partnerskih odnosa. Budući da većinu našeg uzorka čine mlade žene, stavovi u kojima se ističe jednaka raspodjela poslova i odnosa su prihvaćeni, dok su stavovi u kojima se ističe dominacija muškaraca, odbačeni.

Seksizam možemo podijeliti na tradicionalni i moderni (Galić, 2012). Tradicionalni seksizam odnosi se na patrijarhalne odnose kako u obitelji tako i u društvu u korist muškaraca, žene su podređene muškarcima, kućanice koje se brinu za muža, djecu i obitelj, a muškarac je onaj koji osigurava financijsku stabilnost obitelji. Tradicionalnom seksizmu skloniji su ljudi starije životne dobi te nižeg obrazovanja (Galić, 2004). S druge strane, moderni seksizam odnosi se na okretanje društva ka egalitarnijim vrijednostima i odnosima u kojima su muškarci i žene jednaki, podjela poslova u društvu i obitelji su ravnopravni. Muškarci u modernom seksizmu sudjeluju u brizi za kućanske poslove, djecu i obitelj, žena više nije samo kućanica, već i ona, kroz svoj rad donosi prihode u obitelj. Modernom seksizmu skloniji su mladi ljudi koji su u procesu akademskog obrazovanja, ili su ga već stekli (Galić, 2004) što se potvrđuje i rezultatima dobivenim ovim istraživanjem.

Kao što je u obitelji prisutna nejednakost spolova, ona je prisutna i izvan obitelji, odnosno u javnom životu. Walby (1990), prema Galić (2012) to naziva „javnim patrijarhatom“ koji se odnosi na dominaciju muškaraca nad ženama na tržištu rada i odnose u poslovima za koje se dobiva plaća. Žene su kroz javni patrijarhat eksploatirane kroz rad (Galić, 2004). Istraživanje „Identifikacija standarda diskriminacije žena pri zapošljavanju“ (Galić, Nikodem, 2009) pokazalo je kako žene u Republici Hrvatskoj, nemaju jednake mogućnosti pri zapošljavanju kao muškarci.

1.1.3. Androcentrizam

U Tablici 3. prikazane su varijable mjernog instrumenta „Androcentrizam“ koji se temelji na pet čestica, a odnose se na tvrdnje da se na ženu gleda kao na glavnog krivca i izazivača obiteljskog nasilja, podržava se obiteljski i društveni (javni) patrijarhat te patrijarhalni koncept rodno stereotipnog odgoja. Androcentrizam se povezuje sa ustrajnošću obiteljskog patrijarhata i nasilničkog ponašanja. Na muškarca gleda kao na glavnog financijskog skrbnika u obitelji, a žena odustaje od svoje karijere u korist muža (Galić, 2004). Žena je i glavni krivac za nasilničko ponašanje, a obiteljski patrijarhat se podržava u potpunosti (Galić, 2004).

Tablica 3.: Androcentrizam

TVRDNJA	1	2	3	4	5	M	SD
Brak u kojem žena zarađuje više od muškarca ne može biti uspješan.	67,4	19,6	8,3	2,2	2,2	1,52	0,91
Žene su najčešće same krive kada dobiju batine od partnera.	86,0	7,9	4,9	0,7	0,3	1,21	0,59
Za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena.	75,7	12,1	8,7	3,0	0,3	1,40	0,80
Za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući.	47,5	28,3	15,8	6,7	1,5	1,86	1,01
U suvremenom društvu žene su već postigle ravnopravnost, pa je rasprava o pravima žena postala nepotrebna.	27,5	30,5	21,5	11,6	8,6	2,43	1,24

(1= uopće se ne slažem; 2= uglavnom se ne slažem; 3= niti se slažem, niti se ne slažem; 4= uglavnom se slažem; 5= u potpunosti se slažem)

Na temelju uvida u Tablicu 3., primjećuje se da su sve tvrdnje apsolutno odbačene, osim zadnje dvije.

S obzirom na aritmetičke sredine, najprihvaćenija tvrdnja ($M=2,43$) jest „u suvremenom društvu žene su već postigle ravnopravnost, pa je rasprava o pravima žena postala nepotrebna“, koju znatno više ispitanika ne prihvaća (58%), nego prihvaća (20,2%). Ostale varijable imaju nizak stupanj prihvaćanja, a apsolutno prihvaćanje nigdje ne prelazi 9%. Svega 8,6% ispitanika se u potpunosti slaže s prethodnom tvrdnjom dok je u ostalim tvrdnjama postotak apsolutne prihvaćenosti svega 0,3% do 2,2%. Najmanje prihvaćene s obzirom na aritmetičku sredinu su: „žene su najčešće same krive kada dobiju batine od partnera“ koju odbacuje 96,9% anketiranih, i „za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena“

(87,8%). Očito je da ispitanici većinski ne podržavaju androcentričke stavove i zalažu se za jednakost spolova te su u potpunosti protiv nasilja nad ženama od strane muškaraca koji u patrijarhatu nije rijetkost.

Galić (2012) u istraživanju „Promjena seksističkog diskursa u Hrvatskoj?“, dolazi do rezultata kako sklonost androcentризму imaju osobe više životne dobi, bez škole ili samo sa osnovnom školom, a da ga osobe koje imaju srednju školu, visoke škole ili fakultete, te ispitanici iz Primorja, odbacuju, što je u suglasju sa rezultatima iz ovog istraživanja.

1.2. Sociodemografske varijable i stavovi o rodnoj nejednakosti

Slijedi prikaz odnosa sociodemografskih varijabli i stavova o rodnoj nejednakosti. Razlike su utvrđene s obzirom na spol, imovinsko stanje i donošenje odluka u obitelji, ali nisu s obzirom na veličinu naselja odrastanja i razinu obrazovanja roditelja.

1.2.1. Spol i stavovi o rodnoj nejednakosti

U Tablici 4. prikazane su statistički značajne veze koje se odnose na spol i stavove o rodnoj nejednakosti.

Iz tablice se može iščitati kako se kod tvrdnje „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“, i ispitanice i ispitanici su u prosjeku neodlučni, pri čemu su ispitanice sklonije odbacivanju ($M=2,64$), a ispitanici su skloniji prihvaćanju ($M=3,35$). Drugim riječima, iz hi kvadrata se može uočiti kako se 45,1% ispitanica ne slaže s tvrdnjom, dok ih je 26,1% neodlučno. Što se tiče ispitanika, njih 51,9% se slaže s navedenom tvrdnjom, a 22,8% ih je neodlučno. Nadalje, ispitanice odbacuju ($M= 1,63$) tvrdnju „za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući“, dok su ispitanici na donjoj granici odbacivanja koje graniči s neodlučnošću ($M=2,43$). U hi kvadrat testu, čak 85,3% žena se ne slaže s ovom tvrdnjom, dok se više od pola muškaraca (53,16%) ne slaže s tvrdnjom, a njih 27,9% je neodlučno. Tvrdnju „žena treba podupirati karijeru muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere“, gotovo sve ispitanice ne prihvaćaju (92,3%), a sa njima se slažu i ispitanici budući da njih čak 74,7% također ne prihvaća navedenu tvrdnju što je vidljivo iz hi kvadrat testa. Odnosno, i žene ($M=1,37$) i muškarci

(M=1,92), odbacuju prethodno navedenu tvrdnju. Nadalje, žene se u prosjeku ne slažu (M=1,86) s tvrdnjom „podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje“, za razliku od muškaraca koji pokazuju neodlučnost (M=2,77). U hi kvadrat testu 75,5% ispitanica tu tvrdnju odbacuje, a zanemariv dio ispitanika ju također odbacuje (40,5%), dok ih 30,38% iskazuje neodlučnost. Ispitanice tendiraju prihvaćanju tvrdnje „u Hrvatskoj je premalo žena u politici i javnom životu“ (M=3,86), iako je prihvaćanje na donjoj granici koje graniči s neodlučnošću, dok su ispitanici neodlučni (M=2,76). Što se tiče hi kvadrat testa, više od polovice ispitanica 61,4% se slaže s navedenom tvrdnjom, dok skoro polovica muškaraca (48,1%) iskazuje neodlučnost.

Tablica 4.: Spol i stavovi o rodnoj nejednakosti

		M	SD	t
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	Žensko	2,64	1,37	-3,936***
	Muško	3,35	1,33	
Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima zadnju riječ.	Žensko	1,42	0,83	-9,467***
	Muško	2,63	1,18	
Muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena.	Žensko	2,02	1,13	-3,098***
	Muško	2,52	1,33	
Žena ispuní pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.	Žensko	1,70	0,97	-3,130***
	Muško	2,13	0,97	
Za ženu je najprirodnije da brine o djeci, mužu i kući.	Žensko	1,63	0,83	-6,317***
	Muško	2,43	1,18	
Žena treba podupirati karijeru muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere.	Žensko	1,37	0,65	-5,581***
	Muško	1,92	0,92	
Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.	Žensko	1,66	0,89	-6,776***
	Muško	2,58	1,26	
Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje.	Žensko	1,86	1,09	-6,001***
	Muško	2,77	1,21	
Brak u kojem žena zarađuje više od muškarca ne može biti uspješan.	Žensko	1,44	0,91	-2,183***
	Muško	1,71	0,89	
U suvremenom društvu žene su već postigle ravnopravnost, pa je rasprava o pravima žena postala nepotrebna.	Žensko	2,03	1,01	-9,183***
	Muško	3,38	1,25	
Žene su najčešće same krive kada dobiju batine od partnera.	Žensko	1,09	0,35	-5,651***
	Muško	1,52	0,90	
Za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena.	Žensko	1,23	0,64	-5,471***
	Muško	1,80	0,99	

Konačno, i žene (M= 1,44) i muškarci (M=1,71) odbacuju tvrdnju „brak u kojem žena zarađuje više od muškarca ne može biti uspješan“. Vidljivo je to i iz hi kvadrat testa koji pokazuje kako se 87,9% žena i 84,8% muškaraca ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Iz dobivenih rezultata može se da generalno ispitanici oba spola iskazuju postmoderne stavove, ali u većem postotku to čine žene, dok su muškarci češće neodlučni. Hipotetski razlozi tome mogli bi biti što se ispitanice odmiču od tradicionalnih vrijednosti i takvog položaja žena te imaju moderne poglede na ulogu žena u obitelji i društvu. Iz činjenice da je više muškaraca neodlučno, može se zaključiti da se dio njih nije odmakao od tradicionalnog pogleda na ulogu žene. Oni istodobno smatraju da je prihvatljivo da je žena zaposlena, ali da je ipak njezina primarna uloga briga za obitelj, djecu i muža i da mora podržavati karijeru muškarca iako bi na taj način zapostavile svoju.

Galić (2012) dolazi do rezultata kako žene pokazuju više rodno egalitarnih stavova i više naginju rodno egalitarnom društvu, negoli muškarci te odbacuju patrijarhalizam. Odnosno, mlađe žene koje su ujedno i visoko obrazovane, pokazuju više rodno egalitarnih stavova, zalažu se za jednaku raspodjelu rada i jednakost žena i muškaraca pri zaposlenju (Galić, 2012). Navedeni se rezultati poklapaju s rezultatima dobivenim ovim istraživanjem, odnosno i u ovom su istraživanju žene, odnosno ispitanice odbacile tvrdnje u kojima se žene trebaju brinuti samo za kućanstvo, djecu i muža. Također, odbacuju i tvrdnje u kojima žena mora podupirati karijeru svoga muža, čak i po cijenu svoje. Žene su izrazito većinski i u ovom istraživanju odbacile patrijarhalne ideje i smatraju da žena ima jednaka prava na zaposlenje i plaću, dok su muškarci u česticama javnog i privatnog patrijarhata, neodlučni.

1.2.2. Imovinsko stanje i stavovi o rodnoj nejednakosti

Procjena imovinskog stanja je statistički značajno povezana samo s jednim stavom o rodnoj nejednakosti: „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“. ANOVA ($F=3,594^{***}$) je utvrdila da oni koji svoje imovinsko stanje procjenjuju lošijim ili prosječnim, tendiraju neodlučnosti.

Leinert Novosel (1999) u svom istraživanju došla je do rezultata kako su mlađi ljudi općenito skloniji podržavanju egalitarnih partnerskih odnosa i podjele rada u obitelji. Nadalje, i Galić (2004) je došla do sličnih rezultata. Naime, rezultati su pokazali kako je između 52% i 63% ispitanika odbacilo tvrdnje o rodnim predrasudama koje su spomenute i u ovom istraživanju te da se zalaganje za ukidanje patrijarhata i razvoja

rodno egalitarnog društva najviše zalažu žene, ali i mladi i obrazovni dionici društva (Galić, 2004). Sve se navedeno slaže i sa rezultatima ovog istraživanja što daje nadu da se hrvatsko društvo polako odmiče od tradicionalnih vrijednosti, ka modernim vrijednostima.

Jedan od hipotetskih razloga neprihvatanja, odnosno odbacivanja gotovo svih tvrdnji bez obzira na imovinsko stanje obitelji iz koje dolaze, mogao bi biti taj što uzorak ispitanika čine mladi obrazovani ljudi, uglavnom žene koje imaju tendenciju odbacivanja tradicionalnog pogleda na ženu, obitelj i ženinu ulogu u obitelji. Nadalje, prethodna istraživanja (Galić, 2004; Leinert Novosel, 1999), su pokazala kako su mlade žene sklonije rodno egalitarnim stavovima te bi to mogao biti još jedan od razloga zašto je većina tvrdnji odbačena od strane ispitanika. Jedan od hipotetskih razloga zašto osobe koje svoje imovinsko stanje procjenjuju lošijim ili prosječnim tendiraju neodlučnosti po pitanju tvrdnje prikazane u tablici, mogao bi biti taj što osobe lošijeg ili prosječnog imovinskog stanja dolaze iz klasa nižeg socijalnog statusa u kojima su prisutniji rodno konzervativni stavovi.

1.2.3. Donošenje odluka u obitelji i stavovi o rodnoj nejednakosti

U Tablici 5. prikazane su statistički značajne razlike koje se odnose na stavove o rodnoj nejednakosti s obzirom na donošenje odluka u obitelji. Ispitanici kod kojih odluke u obitelji donosi otac pokazuju neznatno manje odbacivanje tvrdnji od onih kod kojih odluke donosi majka ili oba roditelja.

Tablica 5.: Donošenje odluka u obitelji i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Donošenje odluka u obitelji	M	SD	F
Za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući.	Majka	1,69	0,87	6,833***
	Oboje	1,80	0,94	
	Otac	2,44	1,38	
U suvremenom društvu žene su već postigle ravnopravnost, pa je rasprava o pravima žena postala nepotrebna.	Majka	2,45	1,21	3,865*
	Oboje	2,33	1,23	
	Otac	2,97	1,31	
Žene su najčešće same krive kad dobiju batine od partnera.	Majka	1,12	0,39	8,104***
	Oboje	1,17	0,51	
	Otac	1,59	1,02	

Više od četiri petine ispitanika kod kojih odlučuje majka (81,7%), iskazalo kako se ne slaže sa tvrdnjom „za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući“. U patrijarhalnim obiteljima udio odbacivanja tvrdnje je znatno manji, ali također većinski (55,8%). Istodobno, tu tvrdnju prihvaća svaki dvadesetpeti ispitanik iz matrijarhalnih i svaki četvrti iz patrijarhalnih obitelji. Nadalje, 55,5% ispitanika kod kojih odlučuju oba roditelja pokazuju neslaganje sa tvrdnjom „u suvremenom društvu žene su već postigle ravnopravnost, pa je rasprava o pravima žena postala nepotrebna“. 32,4% ispitanika kod kojih odlučuje otac tu tvrdnju prihvaća, 47,1% ju odbacuje, a 20,6% je neodlučno. Što se tiče ispitanika kod kojih odlučuje majka, oni također u većini ovu tvrdnju odbacuju. Tvrdnju „žene su najčešće same krive kada dobiju batine“, odbacuju gotovo svi ispitanici, a zanemariv je udio onih koji je prihvaćaju i koji su neodlučni. Ispitanici pokazuju neodlučnost kod tvrdnje „u Hrvatskoj ima premalo žena u politici i javnom životu“ ($M=3,15 - 3,74$), a svi ispitanici prihvaćaju tvrdnju „muž i žena trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove“ ($M= 4,32 - 4,63$). Zanimljivo je kako ispitanici tendiraju neodlučnosti po pitanju većine tvrdnji i to bez obzira na to tko donosi odluke u njihovoj obitelji ($M= 2,5 - 3,5$).

Očito je da raspodjela moći u obitelji u kojoj su ispitanici socijalizirani ostavlja traga na njihove stavove, ali je još očitije da se značajan dio njih odmiče od patrijarhalnih, tradicionalnih vrijednosti bez obzira na to tko donosi odluke u njihovoj obitelji i kakva je struktura njihove obitelji. Mladi, obrazovani ispitanici imaju drugačiji, moderniji pogled na svijet i odmiču se od razmišljanja i načina shvaćanja obitelji kakvu imaju njihovi roditelji pa možemo zaključiti da postoji veća osviještenost mladih i obrazovanih ljudi za rodno egalitarne stavove i uloge u obitelji.

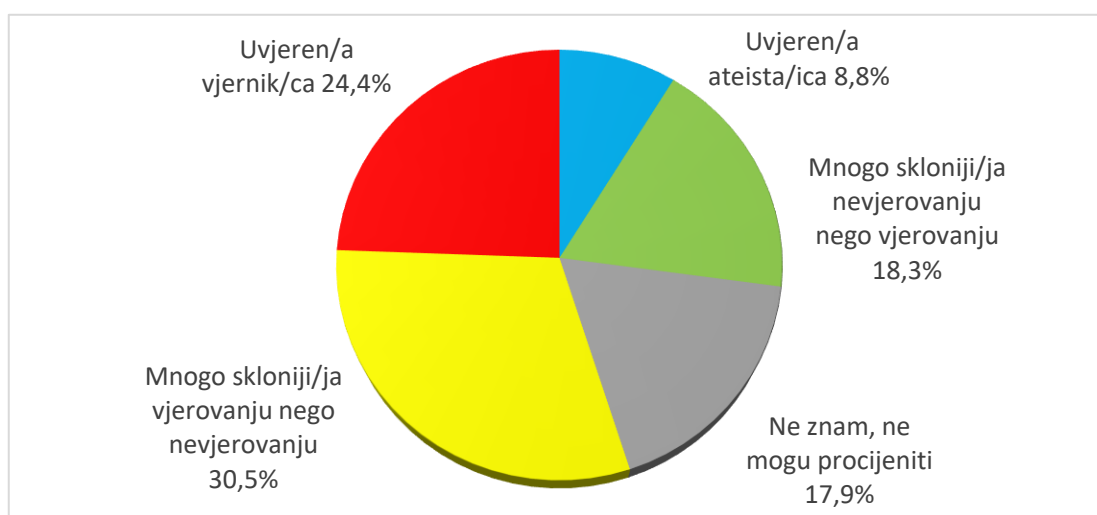
Galić (2012) tvrdi da mlade žene sve više odbacuju stavove svojih baka, moderniziraju se i imaju egalitarnije stavove, dok muškarci malo teže odbacuju ideje svojih djedova što nalazimo i u ovom istraživanju. Također, žene se više zalažu za egalitarnu podjelu rada i ekonomsku ulogu žene u društvu jer im to donosi samostalnost i neovisnost, negoli muškarci (Galić, 2012). Istraživanje iz 2007. godine pod nazivom „Odnos građana Hrvatske prema pridruživanju Republike Hrvatske Europskoj Uniji“ (Čulig, Kufrin, Landripet, 2007) došlo je do rezultata kako postoje dva tipa seksizma, tradicionalni i moderni. Slični su rezultati dobiveni i u ovom istraživanju, u kojem ispitanici uglavnom pokazuju naklonost modernom seksizmu, ali zbog prihvaćanja

nekim tradicionalnih, patrijarhalnih tvrdnji, može se uočiti kako je prisutan i drugi tip seksizma, tradicionalni seksizam.

1.3. Religioznost i stavovi o rodnoj nejednakosti

Slijedi prikaz veze varijabli koje se odnose na religioznost i stavova o rodnoj nejednakosti, odnosno stavova o ulogama žene i muškarca u društvu, u privatnoj i javnoj sferi. Prije prikaza rezultata povezanosti varijabli, slijedi prikaz deskriptivnih rezultata religijskih varijabli koje su uključene u analizu.

Slika 1.: Odnos prema vjeri (u %)

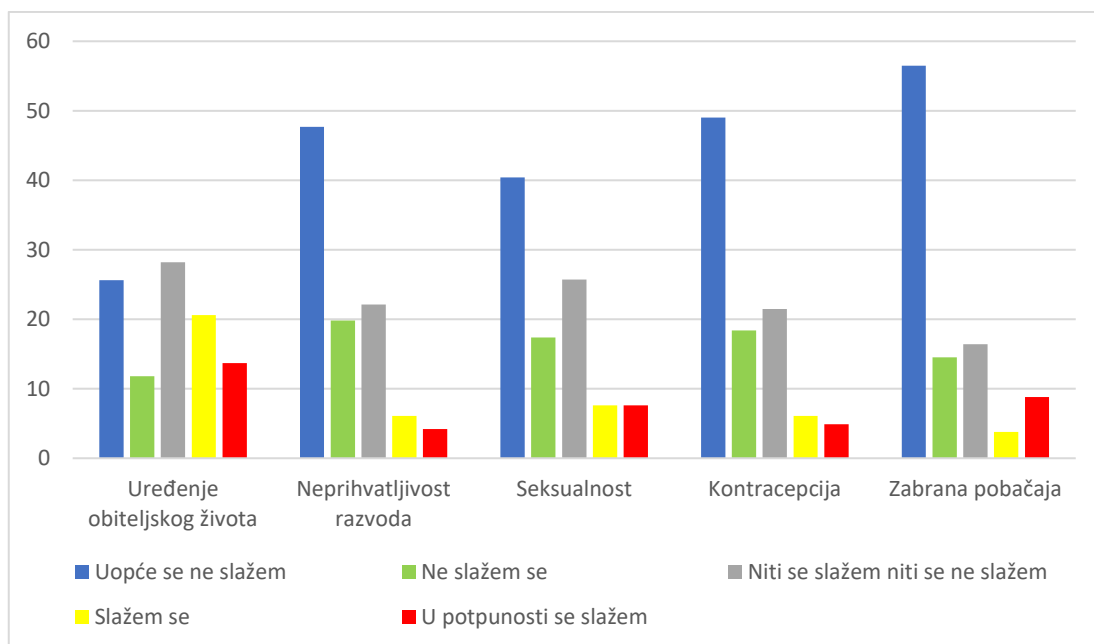


Natpolovični dio (54,5%) smjestio se na religijskoj strani skale religijske samoidentifikacije, najviše (30,5%) u kategoriju nepotpuno religioznih (mnogo skloniji vjerovanju nego nevjerovanju), a četvrtina (24,4%) je uvjerenih vjernika. Na nereligioznu stranu skale smjestilo se više od četvrtine ispitanika (27,1%), dvostruko više u kategoriju nereligioznih (mnogo skloniji nevjerovanju nego vjerovanju), nego u kategoriju uvjerenih ateista (18,8% : 8,8%). Neodlučnih je manje od petine (18,3%). Generalno je religioznih u uzorku puno manje nego na razini zemlje, jer je u zadnjem popisu stanovništva udio katolika bio 78,9%. I ovo je istraživanje potvrdilo da se mladi obrazovani ljudi sve više odmiču od religije, što je vidljivo iz odnosa religijske socijalizacije i samoidentifikacije. Udio religiozno identificiranih odgovara udjelu onih koji su izjavili da su ih roditelji odgajali religiozno (55,9%). Istodobno je udio

nereligioznih tri puta više od udjela onih koje su roditelji odgajali na taj način (5,7%). Više od trećine (38,4%) tvrdi da nije odgajano ni za religiju niti protiv nje. Znatno je veći udio ispitanika koji su formalno, pohađanjem vjeronauk u osnovnoj i srednjoj školi, religijski socijalizirani (90,5%). Usprkos formalnoj religijskoj socijalizaciji, gotovo polovina polaznika vjeronauka nije se svrstala u religijske kategorije. Udaljavanje od sadržaja religijske socijalizacije još je vidljivije u prihvaćanju Crkvenog učenja. U prosjeku ispitanici su neodlučni kada je riječ o prihvaćanju Crkvenog učenja o obitelji ($M=2,85$) a odbacuju Crkveno učenje o seksualnosti ($M=2,23$), neprihvatljivosti razvoda ($M=1,99$), kontracepciji ($M=1,99$) i zabrani pobačaja ($M=1,94$).

Na Slici 2. prikazane su distribucije za sve varijable. Iz prikazanog grafikona, može se iščitati kako najveći postotak ispitanika (28,2%) iskazuje neodlučnost po pitanju prihvaćanja Crkvenog učenja s uređenjem obiteljskog života, četvrtina (25,3%) iskazuje apsolutno neslaganje s Crkvenim učenjem, a desetina (11,8%) neslaganje. Neznatno više ispitanika (13,7%) iskazuje apsolutno slaganje s Crkvenim učenjem o uređenju obiteljskog života, a petina (20,6%) iskazuje slaganje. Kada govorimo o Crkvenom učenju o neprihvatljivosti razvoda, skoro polovina ispitanika (47,7%) iskazuje apsolutno neslaganje s Crkvenim učenjem, petina (19,8%) ih se ne slaže, a neznatno više (22,1%) je neodlučnih. Svega desetina iskazuje slaganje i apsolutno slaganje s tim stavom. Slični postoci su i u slaganju s Crkvenim učenjem o seksualnosti i kontracepciji.

Slika 2.: Prihvaćanje Crkvenog učenja (u %)



Najveći postotak ispitanika, više od polovine (56,5%) iskazuje apsolutno neslaganje s Crkvenim učenjem o zabrani pobačaja, a dodatna sedmina (14,5%) iskazuje neslaganje, a slaganje s Crkvenim učenjem i ovdje iskazuje desetina ispitanika.

Slijedi prikaz veza navedenih elemenata religioznosti na stavove o rodnoj ravnopravnosti. U Tablici 6. prikazane su statistički značajne veze religijske samoidentifikacije i stavova o rodnoj nejednakosti. Utvrđene su statističke značajne razlike u devet stavova, a prikazane su tri statističke značajne razlike s najvećim F vrijednostima. Porastom razine religioznosti opada odbacivanje i raste prihvaćanje tvrdnje „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“. Uvjereni ateisti i nereligiozni je u prosjeku odbacuju, dok su ostale kategorije u prosjeku neodlučne. Hi kvadrat test otkriva da je uvjereni ateisti i nereligiozni natpolovično odbacuju, religijski neodlučni su većinski neodlučni i u vezi s ovom tvrdnjom, a religiozni i uvjereni vjernici je većinski, ali ne i natpolovično, prihvaćaju. Također, povećanjem razine religioznosti, povećava se i prihvaćanje tvrdnje „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“, a ispitanici je bez obzira na stupanj religioznosti odbacuju ($M=1,26 - 2,16$).

Tablica 6.: Odnos prema vjeri i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Odnos prema vjeri	M	SD	F
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	Uvjeren/a ateista/ica	1,96	1,15	6,166***
	Nereligioza	2,33	1,31	
	Neodlučan	2,89	1,29	
	Religiozan	3,09	1,41	
	Uvjereni vjernik	3,22	1,39	
Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.	Uvjeren/a ateista/ica	1,26	0,62	6,345***
	Nereligioza	1,42	0,77	
	Neodlučan	1,81	1,01	
	Religiozan	2,00	1,04	
	Uvjereni vjernik	2,16	1,14	
Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.	Uvjeren/a ateista/ica	1,30	0,64	4,141**
	Nereligioza	1,63	1,00	
	Neodlučan	2,19	1,91	
	Religiozan	2,09	1,06	
	Uvjereni vjernik	2,02	1,18	

Hi kvadrat test pokazuje kako ovu tvrdnju većinski odbacuju svi ispitanici, bez obzira na razinu religioznosti. Nadalje, povećanjem religioznosti, do stupnja neodlučnosti, povećava se i prihvaćanje tvrdnje „dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“, a kod religioznih i uvjerenih vjernika, prihvaćanje tvrdnje se smanjuje. Ispitanici i ovu tvrdnju odbacuju (M=1,30 – 2,19). I kod ove tvrdnje hi kvadrat test pokazuje većinsko odbacivanje tvrdnje bez obzira na razinu religioznosti, a maleni dio ispitanika koji je neodlučan po pitanju svog odnosa prema vjeri iskazuje i neodlučnost po pitanju navedene tvrdnje. Iz dobivenih se rezultata može uočiti kako religiozno identificirani ispitanici tendiraju rodno konzervativnijim stavovima, ali je i među njima značajan udio onih koji te stavove ne prihvaćaju.

U Tablici 7. prikazane su statistički značajne veze koje se odnose na pohađanje vjeronauka i stavove o rodnoj nejednakosti. Utvrđene su statističke značajne razlike u četiri stava, a prikazane su dvije statistički značajne razlike s najvećim F vrijednostima. Prihvaćanje obje tvrdnje povezano je s (dužinom) pohađanjem vjeronauka. Može se uočiti kako se slaganje sa tvrdnjama „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“ povećava što je pohađanje vjeronauka bilo dulje. Ispitanici koji nisu pohađali vjeronauk iskazuju neodlučnost ali tendiraju odbacivanju tvrdnje, oni koji su ga pohađali samo u osnovnoj školi, odbacuju tvrdnju, a ispitanici koji su vjeronauk pohađali i u osnovnoj i u srednjoj školi, iskazuju neodlučnost po

pitanju tvrdnje. Dužim pohađanjem vjeronauka, smanjuje se i odbacivanje tvrdnje „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“.

Tablica 7.: Pohađanje vjeronauka i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Pohađanje vjeronauka	M	SD	F
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	Ne, nikada	2,64	1,04	8,218***
	Da, u osnovnoj školi	2,26	1,35	
	Da, u osnovnoj i srednjoj školi	3,07	1,40	
Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.	Ne, nikada	1,48	0,87	6,853**
	Da, u osnovnoj školi	1,49	0,81	
	Da, u osnovnoj i srednjoj školi	1,98	1,08	

Bez obzira na duljinu pohađanja vjeronauka, sve kategorije ispitanika ovu tvrdnju odbacuju (M=1,48 – 1,98). Hipotetski razlog povećanja slaganja sa tvrdnjama što je pohađanje vjeronauka duže, može biti taj što se religija veže uz patrijarhalne stavove, koji su očito prisutni u nastavi vjeronauka. Ilišin i Radin (2002) su u svom istraživanju došli do rezultata kako su mladi u Hrvatskoj u nekim područjima konzervativniji od svojih europskih vršnjaka što možemo povezati sa velikim utjecajem religije u Hrvatskoj.

U Tablici 8. prikazane su statistički značajne veze koje se odnose na religiozan odgoj i stavove o rodnoj nejednakosti.

Tablica 8.: Religiozan odgoj i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Religiozan odgoj	M	SD	F
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	Ne, odgajali su me nereligiozno	2,20	1,21	3,524*
	Odgajali su me ni za ni protiv religije	2,69	1,30	
	Da, odgajali su me religiozno	3,03	1,45	
Muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena.	Ne, odgajali su me nereligiozno	2,53	1,46	3,044*
	Odgajali su me ni za ni protiv religije	1,95	1,01	
	Da, odgajali su me religiozno	2,29	1,29	

Može se uočiti kako se povećavanjem stupnja neformalnog roditeljskog religioznog odgoja povećava i stupanj slaganja sa tvrdnjom „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“. Ispitanici koji nisu odgajani religiozno odbacuju navedenu tvrdnju, a ispitanici koji nisu odgajani ni za ni protiv religije te oni

koji su odgajani religiozno iskazuju neodlučnost. Hi kvadrat pokazuje kako ispitanici koji su odgajani religiozno većinski iskazuju slaganje (42,1%) s navedenim stavom, ali ga znatan dio (35,3%) odbacuje. Ispitanici koji su odgajani nereligiozno iskazuju neodlučnost na granici odbacivanja, s tvrdnjom „muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena“ (M=2,53), a iznenađujuće je kako ispitanici koji su odgajani ni za ni protiv vjere te oni koji su odgajani religiozno, navedenu tvrdnju „čvršće“ odbacuju.

U pet tablica koje slijede prikazani su rezultati veze stavova ispitanika prema Crkvenom učenju o: uređenju obiteljskog života, neprihvatljivosti razvoda, seksualnosti, kontracepciji i zabrani pobačaja i stavova o rodnoj nejednakosti.

Utvrđene su statističke značajne razlike u jedanaest stavova, a u Tablici 9. prikazane su tri statističke značajne razlike s najvećom F vrijednošću.

Tablica 9.: Crkveno učenje o uređenju obiteljskog života i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Crkveno učenje o uređenju obiteljskog života	M	SD	F
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	Uopće se ne slažem	1,99	1,24	11,704***
	Ne slažem se	2,81	1,28	
	Niti se slažem niti se ne slažem	3,05	1,25	
	Slažem se	3,30	1,22	
	U potpunosti se slažem	3,47	1,56	
Žena ispuni pravi smisao svoja postojanja tek kad postane majka.	Uopće se ne slažem	1,37	0,83	8,098***
	Ne slažem se	1,74	0,97	
	Niti se slažem niti se ne slažem	1,77	0,98	
	Slažem se	2,24	1,01	
	U potpunosti se slažem	2,28	1,16	
Podjela na muška i ženska zanimanje izraz je vjekovnog iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje.	Uopće se ne slažem	1,45	0,76	12,238***
	Ne slažem se	2,07	1,18	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,11	1,11	
	Slažem se	2,72	1,27	
	U potpunosti se slažem	2,67	1,33	

Iz Tablice 9. može se iščitati kako rastom prihvaćanja Crkvenog učenja o uređenju obiteljskog života raste prihvaćanje tvrdnje „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“. Nju u prosjeku odbacuju samo oni koji apsolutno odbacuju crkveno učenje, dok su sve ostale kategorije u prosjeku neodlučne. Hi kvadrat test otkriva da većinski ovu tvrdnju odbacuju samo oni koji se uopće ne

slažu sa Crkvenim učenjem o uređenju obiteljskog života, a prihvaćaju samo oni koji se s njime slažu, dok su ostali većinom neodlučni.

Rastom prihvaćanja Crkvenog učenja o uređenju obiteljskog života raste i prihvaćanje tvrdnje „žena ispuni pravi smisao svog postojanja tek kad postane majka“. Treba naglasiti da je sve kategorija ispitanika, bez obzira na prihvaćanje Crkvenog učenja, odbacuju ($M=1,37 - 2,28$). Nadalje, rastom prihvaćanja Crkvenog učenja, raste i prihvaćanje tvrdnje „podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje“. Ispitanici koji se ne slažu sa Crkvenim učenjem i koji su neodlučni, tvrdnju odbacuju ($M=1,45 - 2,11$), a ispitanici koji iskazuju slaganje sa crkvenim učenjem, iskazuju neodlučnost.

U Tablici 10. prikazane su statistički značajne veze koje se odnose na Crkveno učenje o neprihvatljivosti razvoda i stavove o rodnoj nejednakosti. Utvrđene su statističke značajne razlike u trinaest stavova, a prikazane su četiri statističke značajne razlike s najvećom F vrijednošću. Rastom prihvaćanja Crkvenog učenja o neprihvatljivosti razvoda raste prihvaćanje tvrdnje „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“. Nju u prosjeku odbacuju samo oni koji apsolutno odbacuju Crkveno učenje, a prihvaćaju ju samo oni koji apsolutno prihvaćaju Crkveno učenje. Ostale su kategorije u prosjeku neodlučne. Rastom prihvaćanja Crkvenog učenja, raste i slaganje s tvrdnjom „dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima zadnju riječ“, za koju ispitanici koji apsolutno prihvaćaju crkveno učenje iskazuju neodlučnost, a ostali ju odbacuju. Tvrdnju „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“, odbacuju sve kategorije, osim one koja se apsolutno slaže sa Crkvenim učenjem. Naime, oni koji iskazuju apsolutno prihvaćanje s Crkvenim učenjem, iskazuju neodlučnost po pitanju te tvrdnje.

Tablica 10.: Crkveno učenje o neprihvatljivosti razvoda i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Crkveno učenje o neprihvatljivosti razvoda	M	SD	F
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	Uopće se ne slažem	2,33	1,34	12,096***
	Ne slažem se	3,42	1,21	
	Niti se slažem niti se ne slažem	3,17	1,23	
	Slažem se	3,06	1,57	
	U potpunosti se slažem	4,27	0,79	
Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima zadnju riječ.	Uopće se ne slažem	1,33	0,75	13,523***
	Ne slažem se	2,10	1,90	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,19	1,13	
	Slažem se	2,13	1,70	
	U potpunosti se slažem	2,73	1,19	
Žena ispuni pravi smisao svoja postojanja tek kad postane majka.	Uopće se ne slažem	1,45	0,88	10,545***
	Ne slažem se	2,12	1,05	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,16	0,97	
	Slažem se	2,13	1,15	
	U potpunosti se slažem	2,73	1,01	
Za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući.	Uopće se ne slažem	1,48	0,75	11,347***
	Ne slažem se	2,29	1,19	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,22	1,03	
	Slažem se	1,81	1,11	
	U potpunosti se slažem	2,55	0,93	

Zanimljivo je uočiti kako se rastom prihvaćanja Crkvenog učenja, raste i porast prihvaćanja tvrdnje „za ženu je najprirodnije da brine o djeci, mužu i kući“ samo do kategorije koja iskazuje neodlučnost, te potom opet opada kod kategorije koja se slaže s Crkvenim učenjem. Ispitanici koji iskazuju apsolutno slaganje s Crkvenim učenjem, tendiraju neodlučnosti po pitanju navedene tvrdnje. Hi kvadrat test otkriva da ovu tvrdnju odbacuju sve kategorije, bez obzira na slaganje s Crkvenim učenjem, osim onih ispitanika koji iskazuju apsolutno slaganje s Crkvenim učenjem.

U Tablici 11. prikazane su statistički značajne veze koje se odnose na crkveno učenje o seksualnosti i stavove o rodnoj nejednakosti. Utvrđene su statističke značajne razlike u trinaest stavova, a prikazane su četiri statističke značajne razlike s najvećom F vrijednošću.

Tablica 11.: Crkveno učenje o seksualnosti i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Crkveno učenje o seksualnosti	M	SD	F
Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	Uopće se ne slažem	2,25	1,36	10,841***
	Ne slažem se	3,15	1,15	
	Niti se slažem niti se ne slažem	3,34	1,17	
	Slažem se	2,95	1,67	
	U potpunosti se slažem	3,70	1,30	
Žena ispuni pravi smisao svoja postojanja tek kad postane majka.	Uopće se ne slažem	1,41	0,79	9,504***
	Ne slažem se	1,94	1,06	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,22	0,97	
	Slažem se	2,10	1,21	
	U potpunosti se slažem	2,30	1,30	
Za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući.	Uopće se ne slažem	1,44	0,74	9,433***
	Ne slažem se	2,09	1,17	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,24	0,95	
	Slažem se	2,05	1,36	
	U potpunosti se slažem	2,25	1,02	
Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.	Uopće se ne slažem	1,45	0,76	11,170***
	Ne slažem se	2,24	1,12	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,41	1,19	
	Slažem se	2,05	1,15	
	U potpunosti se slažem	2,20	1,28	

Iz Tablice 11. može se iščitati kako rastom prihvaćanja Crkvenog učenja o seksualnosti, raste i prihvaćanje tvrdnje „ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“, a prihvaćanje tvrdnje opada kod ispitanika koji se slažu s Crkvenim učenjem. Nju u prosjeku odbacuju jedino ispitanici koji apsolutno odbacuju ovo Crkveno učenje, oni koji apsolutno prihvaćaju Crkveno učenje se slažu s tvrdnjom, a ostale kategoriju iskazuju neodlučnost. Nadalje, tvrdnju „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“, odbacuju sve kategorije, bez obzira na razinu prihvaćanja Crkvenog učenja o seksualnosti. Tvrdnju „za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući“, također odbacuju sve kategorije ispitanika, bez obzira na slaganje s Crkvenim učenjem, iako se prihvaćanje tvrdnje povećava prihvaćanjem Crkvenog učenja te kao i kod prethodnih rezultata se smanjuje kod onih koji se slažu s Crkvenim učenjem i opet povećava kod ispitanika koji apsolutno prihvaćaju Crkveno učenje o seksualnosti. Slaganje s tvrdnjom „dječake

treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“, povećava se sve do kategorije neodlučnosti, kada, zanimljivo je istaknuti, opada povećanjem razine slaganja s Crkvenim učenjem.

U tablici 12. prikazane su statistički značajne veze koje se odnose na crkveno učenje o kontracepciji i stavove o rodnoj nejednakosti. Utvrđene su statističke značajne razlike u trinaest stavova, a prikazane su četiri statističke značajne razlike s najvećom F vrijednošću.

Tablica 12. : Crkveno učenje o kontracepciji i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Crkveno učenje o kontracepciji	M	SD	F
Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.	Uopće se ne slažem	1,47	0,87	11,175***
	Ne slažem se	1,92	1,01	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,36	0,94	
	Slažem se	2,50	1,16	
	U potpunosti se slažem	2,08	1,32	
Za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući.	Uopće se ne slažem	1,48	0,75	11,857***
	Ne slažem se	2,08	1,13	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,36	0,98	
	Slažem se	2,13	1,20	
	U potpunosti se slažem	2,54	1,33	
Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.	Uopće se ne slažem	1,56	0,89	9,467***
	Ne slažem se	2,13	1,04	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,46	1,18	
	Slažem se	2,13	1,15	
	U potpunosti se slažem	2,54	1,51	
Za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena.	Uopće se ne slažem	1,16	0,55	8,817***
	Ne slažem se	1,49	0,80	
	Niti se slažem niti se ne slažem	1,82	0,99	
	Slažem se	1,38	0,72	
	U potpunosti se slažem	1,85	1,21	

Zanimljivo je istaknuti kako povećanjem prihvaćanja Crkvenog učenja o kontracepciji raste i prihvaćanje tvrdnje „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“, ali slaganje s tvrdnjom opada kod ispitanika koji iskazuju apsolutno slaganje s Crkvenim učenjem. Sve kategorije ovu tvrdnju odbacuju (M=1,47 – 2,36).

Prihvaćanje tvrdnje „za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući“, raste prihvaćanjem Crkvenog učenja koja se kod ispitanika koji ga prihvaćaju smanjuje i

opet se povećava kod ispitanika koji se apsolutno slažu s učenjem Crkve. Sve kategorije ispitanika odbacuju navedenu tvrdnju, a ispitanici koji ju apsolutno prihvaćaju Crkveno učenje tendiraju neodlučnosti (M=2,54).

Tvrdnju „dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“, odbacuju sve kategorije ispitanika, osim onih koji apsolutno prihvaćaju Crkveno učenje (M=2,54). Svi ispitanici, bez obzira na prihvaćanje Crkvenog učenja odbacuju tvrdnju „za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena“ (M=1,16 – 1,85).

U tablici 13. prikazane su statistički značajne veze koje se odnose na crkveno učenje o zabrani pobačaja i stavove o rodnoj nejednakosti. Utvrđene su statističke značajne razlike u trinaest stavova, a prikazane su četiri statističke značajne razlike s najvećom F vrijednošću.

Tablica 13. : Crkveno učenje o zabrani pobačaja i stavovi o rodnoj nejednakosti

	Crkveno učenje o zabrani pobačaja	M	SD	F
Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima zadnju riječ.	Uopće se ne slažem	1,46	0,86	19,884***
	Ne slažem se	1,82	0,96	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,14	1,15	
	Slažem se	1,60	0,84	
	U potpunosti se slažem	3,30	1,30	
Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.	Uopće se ne slažem	1,50	0,84	13,778***
	Ne slažem se	1,90	1,03	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,40	1,05	
	Slažem se	1,90	0,88	
	U potpunosti se slažem	2,74	1,18	
Za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući.	Uopće se ne slažem	1,55	0,82	15,888***
	Ne slažem se	1,90	0,98	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,42	0,98	
	Slažem se	1,80	0,92	
	U potpunosti se slažem	2,91	1,24	
Za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena.	Uopće se ne slažem	1,18	0,56	12,822***
	Ne slažem se	1,37	0,68	
	Niti se slažem niti se ne slažem	2,07	1,12	
	Slažem se	1,50	0,53	
	U potpunosti se slažem	1,65	1,03	

Porastom razine prihvaćanja Crkvenog učenja o zabrani pobačaja, raste i prihvaćanje tvrdnje „dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž

ima zadnju riječ“. Zanimljivo je istaknuti kako prihvaćanje raste sve do kategorije ispitanika koji se slažu s Crkvenim učenjem, gdje opada i ponovno se povećava, do granice neodlučnosti, kod ispitanika koji iskazuju apsolutno prihvaćanje Crkvenog učenja o zabrani pobačaja. Ispitanici koji se ne slažu i koji se slažu s Crkvenim učenjem iskazuju jednaku razinu odbacivanja tvrdnje „žena ispunila pravi smisao svoga postojanja tek kada postane majka“ (M=1,90). Ostale ju kategorije odbacuju, dok su oni koji apsolutno prihvaćaju Crkveno učenje neodlučni. Porastom prihvaćanja Crkvenog učenja, raste i slaganje s tvrdnjom „za ženu je najprirodnije da se brine o djeci, mužu i kući“ sve do kategorije ispitanika koji iskazuju slaganje s Crkvenim učenjem, te se opet povećava kod onih koji iskazuju apsolutno prihvaćanje Crkvenog učenja. Ispitanici koji iskazuju apsolutno slaganje s Crkvenim učenjem pokazuju neodlučnost vezano za navedenu tvrdnju (M=2,91). Zanimljivo je istaknuti kako ispitanici koji iskazuju neodlučnost s prihvaćanjem Crkvenog učenja, imaju najveću razinu slaganja s tvrdnjom „za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena“, iako je odbacuju. Sve ostale kategorije, bez obzira s razinom slaganja s Crkvenim učenjem o zabrani pobačaja, odbacuju navedenu tvrdnju.

Na temelju prethodnih rezultata očito je da rastom religioznosti i prihvaćanja Crkvena učenja raste i prihvaćanje rodno konzervativnijih stavova. Religiozni ispitanici u većoj mjeri prihvaćaju tradicionalni seksizam, odnosno antropološki patrijarhalizam i prirodnost rodne raspodjele rada. Katolička crkva u hrvatskom društvu ima dugotrajni utjecaj, a uz dugotrajnu socijalizaciju unutar socijalističkih vrijednosti, patrijarhalne su vrijednosti pustile korijenje u hrvatskom društvu (Tomić Koludrović, Kunac, 2000). Vrlo religiozni ispitanici i ispitanici koji apsolutno prihvaćaju Crkveno učenje skloniji su rodnom konzervativizmu od ostalih kategorija, ali valja naglasiti da udio rodno konzervativnih u toj kategoriji najčešće nije natpolovičan. Sekulić (2011), spominje termin „sekularizacija na hrvatski način“ što označava opadanje spolnog konzervativizma unatoč povećanju religioznosti. Iz dobivenih rezultata može se uočiti i kako je „sekularizacija na hrvatski način“ prisutna i kod ispitanika iz ovog istraživanja. Iako se više od polovine ispitanika izjasnilo vjernicima, značaja dio njih odbacuje spolno konzervativne stavove.

9. ZAKLJUČAK

Podjela prema spolu ključni je aspekt koji se proteže kroz sve sfere čovjekova života. Do promjena u shvaćanju ženskosti i muškosti dolazi relativno nedavno. Ključnu ulogu u identifikaciji i istraživanju rodni nejednakosti kroz kritiku patrijarhata imao je feministički pokret (Rowbotham, 1983, prema Galić, 2002). Feminističke teorije navode kako su uzroci razlike između muškaraca i žena društvene naravi, da ih određuju sociokulturni faktori te da nisu povezani s biološkim faktorima (Ortner, 1974, prema Galić, 2004). Razvoj rodnog identiteta započinje u djetinjstvu, a rano djetinjstvo oblikuje razlike među rodovima. Feministice smatraju da je patrijarhat u temelju svih modernih društava, a temelj patrijarhata je obitelj (Millet, 2000, prema Galić, 2004). Patrijarhalna obitelj kontrolira i prilagođava pojedinca vrijednostima koje njeguje društvo u kojem obitelj živi. Vlada patrijarhalne obitelji je muškarac koji donosi sve odluke i brine za ugled svoje obitelji (Galić, 2002). Posljednjih smo desetljeća svjedoci postepenim promjenama u raspodjeli moći između žena i muškaraca. No, unatoč tome, patrijarhat nije u potpunosti iskorijenjen.

Kada govorimo o analizi vrijednosnog sustava u hrvatskom društvu, fokus sociologa je usmjeren na suprotstavljene procese retradicionalizacije i modernizacije. Marinović Jerolimov i Ančić (2013) hrvatsko društvo opisuju kao postojanu cjelinu čije su glavne karakteristike tradicija, kolektivna vrijednosna svijest u kojoj su u velikoj mjeri prihvaćene kolektivne vrijednosti obitelji, države, socijalne pravde i nacionalne prošlosti. Galić (2011) nalazi da su obilježja hrvatskog društva patrijarhalizam, autoritarizam i etnocentrizam. Provedena istraživanja o rodnoj nejednakosti utvrdila su kako većina muškaraca podupire rodnu ravnopravnost, ali ju ne prakticira (Bijelić, 2011). Galić (2004) nalazi da muškarci lakše usvajaju oba oblika seksizma od žena, a da su tradicionalnom seksizmu skloniji ispitanici starije životne dobi i niže razine obrazovanja. U istraživanju „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj“ (Kamenov, Galić, 2009) pokazalo se kako poprilično mali broj ispitanika (18,3%) smatra da su žene i muškarci u hrvatskom društvu potpuno ravnopravni.

Ciljevi ovog istraživanja su ispitati stavove studenata o rodnim odnosima, ispitati razinu rodnog konzervatizma na temelju stavova studenata o tradicionalnom i

modernom seksizmu te ispitati u kojoj su mjeri studentski stavovi povezani s varijablom religioznosti i socioekonomskim varijablama.

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 265 ispitanika (N=265), metodom terenske ankete na populaciji studenata Učiteljskog i Građevinskog fakulteta te Fakulteta informatike i digitalnih tehnologija Sveučilišta u Rijeci. Istraživanje je pošlo od pet hipoteza.

Prva hipoteza, *Ispitanici će uglavnom iskazivati rodno egalitarne stavove*, je potvrđena. Natpolovični udio uzorka se u potpunosti ili uglavnom ne slaže s većinom ponuđenih tvrdnji koje se odnose na patrijarhalne predrasude. Drugim riječima, natpolovični udio uzorka se ne slaže s antropološkim patrijarhalizmom i androcentrizmom, dok većina ispitanika iskazuje slaganje s deklarativnim egalitarizmom.

Druga hipoteza, *Ispitanici će biti skloniji modernom nego tradicionalnom seksizmu*, je potvrđena. Naime, ogromna većina (87%) ispitanika prihvaća tvrdnju „muž i žena trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove“. Tome u prilog ide i podjednako brojno (90%) odbacivanje tvrdnje „žena treba podupirati karijeru muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere“. Iz dobivenih se rezultata može uočiti kako ispitanici pokazuju sklonost modernom seksizmu te se odmiču od tradicionalnog seksizma.

Treća hipoteza, *Ispitanice ženskog spola iskazati će više egalitarnih stavova, a muškarci više rodno konzervativnih stavova* je djelomično potvrđena. Naime, dobiveni rezultati su pokazalo kako generalno, ispitanici oba spola, iskazuju postmoderne stavove, ali u većem postotku to čine žene, dok su muškarci češće neodlučni.

Četvrta hipoteza, *Religiozniji studenti iskazati će više rodno konzervativnih stavova od nereligioznih studenata* je potvrđena. Rezultati su pokazali da rastom religioznosti i prihvaćanja Crkvena učenja raste i prihvaćanje rodno konzervativnijih stavova. Religiozni ispitanici u većoj mjeri prihvaćaju tradicionalni seksizam, odnosno antropološki patrijarhalizam i prirodnost rodne raspodjele rada. Vrlo religiozni ispitanici i ispitanici koji apsolutno prihvaćaju Crkveno učenje skloniji su rodnom

konzervativizmu od ostalih kategorija, ali valja naglasiti da udio rodno konzervativnih ni u toj kategoriji najčešće nije natpolovičan.

Peta hipoteza, *Ispitanici iz manjih sredina, čiji su roditelji niže razine obrazovanja, slabijeg socio – ekonomskog statusa, odrasli u patrijarhalnim obiteljima, biti će skloniji rodnom konzervativizmu* je djelomično potvrđena. Veličina naselja i razina obrazovanja roditelja nisu povezani niti s jednim stavom o rodnoj nejednakosti. Procjena imovinskog stanja statistički je povezana samo s jednom tvrdnjom, a donošenje odluka u obitelji s tri tvrdnje. Očito je da raspodjela moći u obitelji u kojoj su ispitanici socijalizirani ostavlja traga na njihove stavove, ali je još očitije da se značajan dio njih odmiče od patrijarhalnih, tradicionalnih vrijednosti bez obzira na to tko donosi odluke u njihovoj obitelji i kakva je struktura njihove obitelji.

Dobiveni rezultati djelomično su sukladni s rezultatom nacionalnih istraživanja (Leinert Novosel, 1999; Galić, Nikodem, 2009; Galić, 2012) da mlade žene sve više odbacuju stavove svojih baka, moderniziraju se i imaju egalitarnije stavove, dok muškarci malo teže odbacuju ideje svojih djedova što nalazimo i u ovom istraživanju. Naime, svi ispitanici u prosjeku iskazuju egalitarne stavove, bez obzira na spol, ali muškarci ponekad tendiraju neodlučnosti, dok žene ne.

Tomić Koludrović (2015) u svojoj knjizi „Pomak prema modernosti – žene u razdoblju zrele tradicije“, na temelju rezultata istraživanja iz 2005. godine, dolazi do četiri tipa žena koje se razlikuju s obzirom na kombiniranje njihovih stavova o partnerskim i obiteljskim ulogama i rodnoj emancipaciji. To su predmoderni, tradicionalni, neodlučno – moderni i prijelazno – reflektivni tip žena. Može se zaključiti kako ispitanice iz ovog istraživanja pripadaju prijelazno – reflektivnom tipu žena s primjesom neodlučno – modernog tipa. Naime, one odbacuju tradicionalne uloge žene, to su žene koje su emancipirane, a emancipaciju ostvaruju kroz zaposlenje, ali istovremeno žele i djecu i dom.

Rezultati ovog istraživanja navode na sljedeće zaključke: (1) mladi, obrazovani ljudi odmiču se od tradicionalnih vrijednosti i iskazuju rodno egalitarnije stavove od nacionalnog prosjeka; (2) ti su stavovi egalitarniji negoli je to bilo u prethodnim istraživanjima (Leinert Novosel, 1999); (3) studenti odbacuju patrijarhat i njegova obilježja, i (4) teže k ravnopravnosti u partnerskim odnosima. Ograničenja koja su se

javila prilikom provedbe ovog istraživanja su: (1) riječ je o relativno malom prigodnom studentskom uzorku; (2) anketa je provedena na tri fakulteta koja ne pokrivaju sva znanstvena područja Sveučilišta u Rijeci; (3) stavovi studenata Sveučilišta u Rijeci i u prethodnim su istraživanjima bili liberalniji od hrvatskog studentskog prosjeka; (4) većina ispitanika (72,62%) odrasla je u tri iznadprosječno modernizirane hrvatske županije (Primorsko-goranskoj, Istarskoj i Gradu Zagrebu), pa rezultate nije moguće poopćiti na sve studente u Hrvatskoj.

Pitanje rodne nejednakosti konstantno je aktualna tema koju je potrebno i dalje istraživanja, posebice u vrijeme kada u javnosti jačaju tendencije retradicionalizacije rodni odnosa u hrvatskom društvu. Dobiveni rezultati, usprkos prethodno navedenim ograničenjima, sugeriraju kako te tendencije nailaze na sporadičnu podršku među mladim, obrazovanim ispitanicima. Studenti izrazito većinski odbacuju rodni konzervativizam, neovisno o svom socijalnom backgroundu, što upućuje na zaključak da studiranje potiče jačanje liberalnih vrijednosti. Najvažniji prediktor rodnog konzervativizma je razina religioznosti ispitanika. Ipak, istraživanje otkriva da većinski dio religioznih studenata, kao i značajan dio uvjerenih vjernika kategorički ne podržava tradicionalne, rodno konzervativne stavove.

10. LITERATURA

1. Ajduković, D. (2011). Svijest o rodnoj (ne)ravnopravnosti i diskriminaciji. U: Kamenov, Ž i Galić B (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str 255-270). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
2. Bavčić, E. (2012) Rod. U: Gavrić, S.; Grünther-Đečević, M. (ur.) *Pojmovnik LGBT kulture*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar. Str. 381-389.
3. Bijelić, N. (2011). *Muškarci i rodna ravnopravnost u Hrvatskoj : rezultati istraživanja IMAGES - International Men and Gender Equality Survey*. Zagreb: CESI-Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.
4. Boneta, Ž. (2007). Konfesionalnost i (dez)integracija višeetničkih područja. *Migracijske i etničke teme*, 23(4), 409 – 422.
5. Čulig, B., Kufrin, K., Landripet, I. (2007). *EU +? - : odnos građana Hrvatske prema pridruživanju Republike Hrvatske Europskoj uniji*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za sociologiju.
6. Galić, B. (2002). Moć i rod. *Revija za sociologiju*, 33(3-4), 305-324.
7. Galić, B. (2004). Seksistički diskurs rodnog identiteta. *Socijalna ekologija*, 13 (3-4), 305-324.
8. Galić, B. (2009). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije, u: Kamenov, Ž i Galić B (ur.): *Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj* (str 9-28). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.
9. Galić, B. (2012). Promjena seksističkog diskursa u Hrvatskoj?: Usporedba rezultata istraživanja 2004. i 2010. godine. *Socijalna ekologija*, 21(2), 155-178.
10. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
11. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
12. Hodžić, A., Bijelić, N., Cesar, S. (2003). *Spol i rod pod povećalom : priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*. Zagreb: Cesi.

13. Hasanagić J. (2012). *Spol, rod, rodne uloge, spolni identitet i seksualna orijentacija*. Čitanka LGBT ljudskih prava, 2. dopunjeno izdanje, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll, 42-46.
14. Holmes, M. (2007). *What is Gender? Sociological Approaches*. London: Sage Publications.
15. Ilišin, V., Radin, F. (2002). Mladi uoči trećeg milenija. *Politička misao : časopis za politologiju*, 39(3), 189 – 193.
16. Jugović, I. (2004). *Zadovoljstvo rodnim ulogama*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
17. Jugović, I. (2010) Uloga motivacije i rodnih stereotipa u objašnjenju namjere odabira studija u stereotipno muškom području. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*. 48(186), 77-98.
18. Kessler, S.J. i McKenna, W. (1985). *Gender: an ethnomethodological approach*. Chicago: University of Chicago Press.
19. Leinert Novosel, S. (1999). *Žena na pragu 21. stoljeća – između majčinstva i profesije*. Zagreb: Ženska grupa TOD i EDAC.
20. Leinert Novosel, S. (2018). Društveni položaj žena u Republici Hrvatskoj: žena i obitelj (1999.–2016.). *Politička misao: časopis za politologiju*, 55(1), 53-72.
21. Macionis, J. (2010). *Sociology*. London: Pearsons.
22. Marinović Jerolimov, D., Ančić, B. (2013). Religioznost i stavovi prema seksualnosti i braku odrasle populacije u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 23(1), 111 – 132.
23. Nikodem, K. (2004). Religijski identitet u Hrvatskoj. Dimenzije religijskog identiteta i socio-ekološke orijentacije. *Socijalna ekologija*, 13 (3 – 4), 257 – 286.
24. Petersen, J., Hyde, J. S. (2010). Gender differences in sexuality. *Handbook of gender research in psychology*, 1, 471 – 491.
25. Sekulić, D. (2012). Društveni okvir i vrijednosni sustav. *Revija za sociologiju*, 42(3), 231 – 275.
26. Tomić Koludrović, I., Kunac, S. (2000). *Rizici modernizacije : žene u Hrvatskoj devedesetih*. Split: Udruga građana Stope nade.

27. Tomić Koludrović, I. (2015). *Pomak prema modernosti – žene u razdoblju zrele tranzicije*. Zagreb: Jesenski i Turk.
28. Turčinov, K. (2016). Težakinje na moru – iskorak iz rodne uloge. *Ethnologica Dalmatica*, 23, 15 – 40.
29. Zakon o ravnopravnosti spolova, NN, 82/08, 69/17.
30. Zrinščak, S. (2001). Društveni razvoj u vrijednosnoj zamci. *Bogoslovska smotra*, 71(2 – 3), 291 – 318.
31. Zrinščak, S., Geiger, M. (2007). *Lica obiteljske pluralizacije – ideali muškosti i ženskosti, podjela rada i rodna socijalizacija*. Split: Franjevački institut za kulturu mira Split.
32. Županov, J. (2011). Hrvatsko društvo danas – kontinuitet i promjena. *Politička misao*, 48(3), 145 – 163.

11.PRILOZI

Prilog 1.: Upitnik

Anketni upitnik

Poštovani, pred Vama je anketni upitnik kojim se istražuju studentski stavovi o rodnim odnosima, braku, kohabitaciji i tranziciji u brak. Anketa je anonimna i dobrovoljna, a provodi se u svrhu izrade diplomskog rada odgajateljice na Učiteljskom fakultetu u Rijeci. Molim Vas da odvojite malo vremena te iskreno odgovarate na pitanja tako da zaokružite jedan broj u redu ispod procijenjenog odgovora. Ispunjavanje upitnika traje petnaestak minuta.

Molimo vas da zaokruživanjem jedne brojke uz svaku tvrdnju iskažete svoj stav o rodnim odnosima i braku.

(1= uopće se ne slažem; 2=ne slažem se; 3=niti se slažem niti se ne slažem; 4= slažem se; 5= u potpunosti se slažem)

1. Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac.	1	2	3	4	5
2. Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima zadnju riječ.	1	2	3	4	5
3. Muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena.	1	2	3	4	5
4. Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.	1	2	3	4	5
5. Za ženu je najprirodnije da brine o djeci, mužu i kući.	1	2	3	4	5
6. Žena treba podupirati karijeru muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere.	1	2	3	4	5
7. Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.	1	2	3	4	5
8. Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje.	1	2	3	4	5
9. U Hrvatskoj ima premalo žena u politici i javnom životu.	1	2	3	4	5
10. Muž i žena trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove.	1	2	3	4	5
11. Brak u kojem žena zarađuje više od muškarca ne može biti uspješan.	1	2	3	4	5
12. U suvremenom društvu žene su već postigle ravnopravnost, pa je rasprava o pravima žena postala nepotrebna.	1	2	3	4	5
13. Žene su najčešće same krive kada dobiju batine od partnera.	1	2	3	4	5
14. Za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena	1	2	3	4	5

Koliko su vam sljedeći čimbenici važni pri izboru bračnog partnera/ice?

(1= uopće nije važno, 2= nije važno, 3=niti važno niti nevažno, 4=važno, 5=izuzetno je važno)

15. Njen/njegov materijalni status	1	2	3	4	5
16. Njena/njegova vjerska pripadnost	1	2	3	4	5
17. Njena/njegova nevinost (djevičanstvo)	1	2	3	4	5
18. Njeno/njegovo nacionalno porijeklo	1	2	3	4	5
19. Njeno/njegovo regionalno porijeklo	1	2	3	4	5
20. Njena/njegova osobnost	1	2	3	4	5
21. Da imamo zajedničke interese	1	2	3	4	5
22. Njen/njegov izgled	1	2	3	4	5
23. Njen/njegov stupanj obrazovanja	1	2	3	4	5
24. Pristanak moje obitelji	1	2	3	4	5

25. Koji je vaš trenutni status?

1. Slobodan/na sam – nisam u vezi
2. U vezi sam
3. Živim u izvanbračnoj zajednici - kohabitacija
4. U braku sam

U kojoj mjeri navedeno predstavlja vaš poželjni životni cilj?

(1= potpuno nepoželjno, 2= nepoželjno, 3=niti poželjno niti nepoželjno, 4=poželjno, 5=izuzetno poželjno)

26. Ostvariti dobar materijalni položaj	1	2	3	4	5
27. Postati poznat u svom zanimanju po rezultatima svoga rada	1	2	3	4	5

28. Imati visok društveni status	1	2	3	4	5
29. Iskazati svoju nacionalnu pripadnost i biti vjieran nacionalnoj tradiciji	1	2	3	4	5
30. Živjeti u skladu s učenjem svoje vjere	1	2	3	4	5
31. Živjeti mirno u krugu obitelji i prijatelja	1	2	3	4	5
32. Razonoditi se i zabavljati po volji	1	2	3	4	5
33. Biti svoj gospodar i baviti se samo onim što se želi	1	2	3	4	5

Procijenite odnos prema vjeri:	Uvjeren/a ateista/ica	Mnogo skloniji/ja nevjerovanju nego vjerovanju	Ne znam, ne mogu procijeniti	Mnogo skloniji/ja vjerovanju nego nevjerovanju	Uvjeren/a vjernik/ca
34. Vas samih	1	2	3	4	5

35. Jeste li i do kada pohađali vjeronauk?
1. Ne, nikada
2. Da, u osnovnoj školi
3. Da, u osnovnoj i srednjoj školi

36. Jesu li vas roditelji odgajali religiozno?
1. Ne, odgajali su me nereligiozno
2. Odgajali su me ni za ni protiv religije
3. Da, odgajali su me religiozno

Koliko se slažete s učenjem Crkve?
 imovinsko stanje
(od 1=uopće se ne slažem do 5= apsolutno se slažem)

42. Kako procjenjujete
 vaše

37. O uređenju obiteljskog života	1	2	3	4	5
38. O neprihvatljivosti razvoda	1	2	3	4	5
39. O seksualnosti	1	2	3	4	5
40. O kontracepciji	1	2	3	4	5
41. O zabrani pobačaja obitelji?	1	2	3	4	5

1. Znatno lošije od većine drugih
2. Nešto lošije od većine drugih
3. Niti bolje niti lošije od većine
4. Nešto bolje od većine drugih
5. Znatno bolje od većine drugih

43. Kojeg ste spola?	1. Žensko
	2. Muško

44. Koliko imate godina (upišite)?

45. Koja ste godina studija (upišite)?
--

46. Veličina naselja u kojem ste odrasli
1. Manje od 1000 stanovnika
2. 1001-10.000
3. 10.001-100.000
4. Više od 100.000

47. Tko u vašoj obitelji donosi ključne odluke?
1. Uglavnom odlučuje otac
2. Češće odlučuje otac
3. Zajedno odlučuju majka i otac
4. Češće odlučuje majka
5. Uglavnom odlučuje majka

48. U kojoj ste županiji proveli najveći dio svog života? (upišite županiju)
--

Koji je najviši stupanj obrazovanja: (u slučaju da nije živ/a, koji je bio)	Osnovna škola	Trogodišnja srednja škola	Četverogodišnja srednja škola	Viša škola ili trogodišnji studij	Visoka škola (fakultet)
49. Vaše majke	1	2	3	4	5
50. Vašeg oca	1	2	3	4	5

Srdačno zahvaljujemo na Vašem trudu i vremenu!